

Pagini inconfortabile din istoria arheologiei românești: Odessa și Transnistria, 1941-1944

Radu-Alexandru DRAGOMAN*

Pentru Dașa

Abstract: *The present text (Uncomfortable pages from the history of Romanian archaeology: Odessa and Transnistria, 1941-1944) refers to an episode in the history of Romanian archaeology which was ignored by archaeologists, and eluded even in the memoirs written by some of the participants, namely the systematic robbery of some museums and libraries in Transnistria – a province between the Dniester and Bug Rivers, created after the military attack against the Soviet Union in 1941 (Operation Barbarossa), with the capital at Odessa, and placed under Romanian administration between 1941 and 1944. I also discuss the authorities' plan to make archaeological excavations in the region. All these plans and actions are considered in relation to other official political measures, such as the killing of Jews, Roma and Communists. Based on the presented data, I argue that the policy of the Romanian authorities in Transnistria had been very similar with that of the Nazis in other occupied regions in the Ukraine and Russia; at the same time, it must be mentioned that there is a difference with respect to the context in which the German archaeologists involved in such actions activated, and the context of the Romanian ones: while the former had chosen to join the Nazi archaeological organizations Amt-Rosenberg and SS-Ahnenerbe (the majority), the latter had to obey the superiors' orders, as they were reserve officers mobilized due to the military conflict.*

Rezumat: *Textul de față se referă la un episod din istoria arheologiei românești ce a fost ignorat de către arheologi, eludat chiar și în memoriile scrise de unii dintre participanți, și anume la jefuirea sistematică a unor muzee și biblioteci din Transnistria – provincie cuprinsă între râurile Nistru și Bug, creată după atacul militar asupra Uniunii Sovietice în 1941 (Operațiunea Barbarossa), având capitala la Odessa, și aflată sub administrație românească între 1941 și 1944. De asemenea, discut și planul autorităților de a efectua săpături arheologice în regiune. Toate aceste planuri și acțiuni sunt puse în relație cu alte măsuri politice oficiale, precum omorârea evreilor, romilor și comuniștilor. Pe baza datelor prezentate, afirm că politica autorităților române în Transnistria a fost foarte asemănătoare cu cea a naziștilor în alte regiuni ocupate din Ucraina și Rusia; totodată însă, trebuie menționată existența unei diferențe în ceea ce privește contextul în care au activat arheologii germani implicați în astfel de acțiuni și contextul celor români: în timp ce primii au ales să se alăture organizațiilor arheologice naziste Amt-Rosenberg sau SS-Ahnenerbe (majoritatea), ultimii au trebuit să se supună ordinelor superiorilor, în calitate de ofițeri în rezervă mobilizați ca urmare a conflictului militar.*

Keywords: *history of archaeology, Second World War, Romania, Ukraine, Odessa, Transnistria, museums, libraries, collections.*

Cuvinte cheie: *istoria arheologiei, Al Doilea Război Mondial, România, Ucraina, Odessa, Transnistria, muzee, biblioteci, colecții.*

◆ Introducere: un trecut uitat

În cadrul preocupărilor legate de istoria arheologiei, una dintre temele cele mai relevante și mai intens discutate a fost și continuă să fie cea a instrumentării trecutului îndepărtat de către ideologia nazistă, între anii 1933 și 1945. Cercetări detaliate într-o

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, str. Henri Coandă nr. 11, sector 1, 010667, București; al_dragoman@yahoo.com.

varietate de arhive au acoperit nu doar Germania, ci și teritoriile anexate sau ocupate de către aceasta atât în estul, cât și în vestul Europei (e.g. A. Leube, M. Hegewisch 2002; J.-P. Legendre *et alii* 2007; L. Olivier 2012). În schimb, în ciuda faptului că a fost un aliat principal al Germaniei naziste, de aceeași importanță cu Italia fascistă, și nu un satelit minor al Axei (D. Deletant 2010, p. 10), jucând un rol militar major pe Frontul de Est, între 1941 și 1944, România nu a fost obiectul unei atenții similare din partea arheologilor¹.

România a fost catalogată de către unii istorici drept „aliatul uitat al lui Hitler” (D. Deletant 2010). Oricare ar fi stadiul cercetării acestui subiect în domeniul istoriei, termenul de „uitare” este cu siguranță potrivit în ceea ce privește memoria scrisă a arheologiei românești. În memoriile a doi dintre arheologii implicați în chip direct și oficial în evenimentele vremii – Vladimir Dumitrescu și Mircea Petrescu-Dîmbovița –, regăsim o serie întregă de informații despre anii 1941-1944, dar referitor la un subiect anume, *i.e.* „dosarul Odessa”, fie nu se relatează nimic (Vl. Dumitrescu 1993), fie se fac doar câteva mențiuni expeditiv, sumare și repetitive (M. Petrescu-Dîmbovița 2006): „Între 1 noiembrie 1941 și 30 septembrie 1942 am fost mobilizat la Serviciul de Capturi al armatei române de la Odessa, unitate considerată operativă în această perioadă, având ca scop recuperări de captură în contul tezaurului român de la Moscova” (p. 8; exprimare aproape identică la p. 55); „După o nouă mobilizare la Odessa, la o unitate a Marelui Stat Major, în perioada 1941-1942, am fost din nou mobilizat în 1944 [...]” (p. 56). În primul caz, omiterea „dosarului Odessa” poate fi perfect înțeleasă dacă avem în vedere faptul că memoriile au fost scrise spre a fi publicate în perioada comunistă, între 1969 și 1973, iar apoi corectate și puțin completate în 1981. În schimb, în cel de-al doilea caz, eludarea nu mai poate fi pusă pe seama temerilor față de posibile măsuri represive din partea puterii politice comuniste, volumul de memorii fiind publicat mult după 1989, anul căderii regimului comunist; probabil, „dosarul Odessa” a continuat să constituie un subiect delicat și după această dată, în condițiile în care noua ideologie dominantă promova/promovează apartenența la structurile politico-militare euro-atlantice – NATO și Uniunea Europeană. În orice caz, aceeași manieră sumară de tratare a subiectului o întâlnim și în alte texte, precum cel dedicat biografiei unui al treilea arheolog direct implicat în evenimente, Radu Vulpe: „I s-au mai imputat [...] și activitatea din cadrul Serviciului de Capturi Odessa (SCOD) al Armatei Regale Române”; „1941-1942 – Ca ofițer al Armatei Române, a fost concentrat și trimis la Odessa în cadrul Serviciului de Capturi (SCOD)” (D. Olariu 2013a, p. 7; 2013b, p. 13). Lucrările de sinteză privind arheologia din România, inclusiv cele publicate după 1989 (e.g. C. Petolescu 1984; E. Comșa 1984; Al. Păunescu 2003), păstrează tăcerea cu totul. Relevant este și faptul că, deși o serie de cercetători din Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București (I.A.B.), au fost cooptați începând cu anul 2005 în proiectul internațional *Archives of European Archaeology*, ce includea printre direcțiile sale de cercetare teme precum „Arheologia peste granițe” și „Arheologia sub regimuri dictatoriale”, documentele din „dosarul Odessa”, aflate în arhiva institutului, nu au făcut obiectul vreunei cercetări (vezi grupajul din revista *Studii și cercetări de istorie veche și arheologie* 58, nr. 3-4, 2007, pp. 191-344).

Textul de față își propune să inițieze analiza „dosarului Odessa”, pornind de la documentele din arhiva I.A.B. Precizez că demersul de față nu are câtuși de puțin pretenția

¹ Cu excepția Italiei fasciste (vezi, spre exemplu, articolele semnate de D.J.I. Begg, S. Altekamp și M. Munzi în M.L. Galaty, C. Watkinson 2004), nu am cunoștință de studii dedicate altor state din Europa aliate cu cel de-al Treilea Reich – Ungaria, Slovacia, Bulgaria, Finlanda –, dar este foarte posibil ca astfel de studii să existe.

unei abordări exhaustive. Este posibil ca pe lângă documentele utilizate aici, să mai existe și altele, pe care nu le-am identificat încă în arhivele menționate; în plus, pentru o înțelegere mai nuanțată, informațiile din arhivele I.A.B. ar trebui puse în relație cu datele existente în arhivele din Ucraina și, presupun, din Federația Rusă. Tocmai de aceea, acest articol nu reprezintă altceva decât o introducere în subiect. La un nivel mai general, scopul articolului este acela de a contribui la studierea relațiilor dintre regimurile politice și militare, pe de o parte, și arheologie, pe de altă parte, în țările aliate cu cel de-al Treilea Reich. În egală măsură, menirea acestui text este aceea de a îndemna la meditație asupra atitudinilor și practicilor arheologice din prezent.

◆ Scurtă descriere a contextului istoric

Vara anului 1940 a constituit un dezastru politic pentru România. În iunie 1940, în urma unui ultimatum, Basarabia și Bucovina de Nord au fost ocupate de către armata sovietică, așa cum se prevăzuse în pactul secret încheiat în septembrie 1939 între Germania nazistă și Uniunea Sovietică – așa-numitul pact de neagresiune Ribbentrop-Molotov (fig. 1). În august 1940, la presiunile Germaniei naziste și Italiei fasciste, România a trebuit să cedeze Ungariei o altă regiune – Ardealul de Nord. Protestele declanșate ca urmare a cedărilor teritoriale au dus la abdicarea regelui Carol al II-lea în septembrie 1940 și constituirea unui nou regim condus de generalul Ion Antonescu (ulterior mareșal). Rămasă fără alt sprijin politic și confruntată cu expansiunea Germaniei naziste, dar și datorită rolului central jucat de Mișcarea Legionară în noua guvernare, România a aderat câteva luni mai târziu la Axă. La scurtă vreme, prin eliminarea Mișcării Legionare de la putere, în ianuarie 1941, generalul Antonescu a rămas singurul conducător.

În data de 22 iunie 1941 a fost declanșat atacul militar asupra Uniunii Sovietice, cunoscut sub numele de Operațiunea Barbarossa, la care, alături de Germania nazistă a participat, printre alții, și România. Obiectivul alăturării României în Operațiunea Barbarossa a fost acela de a recupera Basarabia și Bucovina de Nord. Însă, la ordinul lui Antonescu, armata română a continuat ofensiva dincolo de limitele teritoriilor românești anexate de Uniunea Sovietică, ceea ce a atras protestele unora dintre oamenii politici români, care vedeau această acțiune ca fiind nelegitimă. Motivele lui Antonescu de a continua ofensiva erau credința că numai o înfrângere militară a Uniunii Sovietice ar putea conferi siguranță granițelor României, speranța într-un sprijin viitor din partea Germaniei naziste, în schimbul fidelității, în vederea retrocedării către România a Ardealului de Nord, precum și credința că războiul împotriva Uniunii Sovietice era „o cruciadă ideologică împotriva comunismului păgân”, „un act de dreptate creștină” (D. Deletant 2010, p. 94).

La atacarea Uniunii Sovietice au participat 585 000 de soldați români, reprezentând, ca număr, a treia armată din războiul european (D. Deletant 2010, p. 10). După eliberarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord, armata română a cucerit Odessa, a participat la ocuparea Crimeei, iar din 28 iunie 1942 a luat parte la Operațiunea Albastru, de cucerire a Stalingradului. În bătălia pentru Stalingrad au fost decimate două armate române – 155 010 morți, răniți și dispăruți –, ceea ce reprezenta „peste jumătate din cele 31 de divizii românești active pe câmpul de luptă și un sfert din toate trupele românești angajate pe Frontul de Răsărit” (D. Deletant 2010, p. 110). Ulterior, trupele române au luat parte la apărarea și evacuarea Crimeei și la luptele din Ucraina. La 23 august 1944, în urma pătrunderii trupelor sovietice în Basarabia și a declanșării ofensivei Chișinău-Iași, o serie de oameni politici și Regele Mihai I au luat decizia arestării mareșalului Antonescu, încheierii alianței cu

Germania nazistă și alierii țării cu Puterile Aliate. Din vara lui 1944 și până la sfârșitul războiului, armata română a participat cu peste 16 divizii la campaniile sovietice din Ardealul de Nord, Ungaria, Cehoslovacia și Austria, în care a pierdut alte 170 000 de vieți omenești, situându-se pe locul al patrulea ca efective angajate, după Uniunea Sovietică, Statele Unite și Marea Britanie (D. Deletant 2010, p. 294).

Soarta schimbătoare a războiului a influențat și administrarea unui teritoriu ce nu a aparținut niciodată nici statului medieval Moldova, nici României Mari, și anume Transnistria. În schimbul nordului Transilvaniei, Hitler i-a propus lui Antonescu preluarea unei zone cuprinse între Nistru și Nipru, dar acesta din urmă nu și-a asumat responsabilitatea decât pentru teritoriul dintre Nistru și Bug. La o zi după cucerirea Odesei (noiembrie 1941), a fost oficial creată Transnistria, cu capitala la Odessa, în funcția de guvernator fiind numit Gheorghe Alexianu² (vezi D. Deletant 2010, p. 180 și urm.). Deși Hitler a insistat ca Transnistria să fie anexată la România, Antonescu nu a fost de acord, din următoarele considerente:

„Principalul motiv pentru care Antonescu nu voia să încorporeze Transnistria în România provenea din dorința sa de a restabili acel *statu quo ante* dinaintea verii 1940 – nu numai Basarabia și nordul Bucovinei, ci și nordul Transilvaniei. [...] Un al doilea motiv pentru refuzul lui Antonescu de a anexa Transnistria provenea din părerea sa că războiul antisovietic era un război defensiv, purtat pentru a neutraliza amenințarea bolșevismului sovietic împotriva României. În opinia lui Antonescu, anexarea Transnistriei nu ar fi făcut altceva decât să toarne sare pe rănilor rușilor și să sporească veșnica dușmănie a Rusiei.” (D. Deletant 2010, p. 181).

Administrația românească în Transnistria a fost percepută contradictoriu de către populația locală. Pe de o parte, prima perioadă a ocupației, din toamna anului 1941 până în primăvara anului 1942, a fost una caracterizată de haos, în timp ce a doua perioadă a ocupației, din primăvara anului 1942 până în iarna anului 1943, s-a caracterizat printr-un calm relativ, stabilitate, refacerea parțială a economiei, o îmbunătățire a nivelului de trai în comparație cu regimul sovietic, redeschiderea bisericilor și libertatea credinței etc. Pentru populația neevreiască, ocupația românească „a părut mai puțin draconică și considerabil mai binevoitoare decât stăpânirea germană din alte părți ale teritoriului sovietic, sau decât stăpânirea rusească” (D. Deletant 2010, p. 183). În general, însă, administrația românească a Transnistriei „a fost marcată de corupție, inconstanță și incompetență” (D. Deletant 2010, p. 183). Mai grav decât atât, pentru populația evreiască și cea romă, „Transnistria a fost pentru o mare parte din stăpânirea românească sinonimă cu teroarea și moartea” (D. Deletant 2010, p. 184). În timpul administrației românești, cca. 220 000–260 000 de evrei și până la 20 000 de romi au murit în Transnistria, mai ales din cauza tratamentului inuman (marșurile forțate, în timpul cărora cei ce nu puteau ține pasul erau executați; aglomerația, subnutriția și lipsa îngrijirii medicale din lagăre), dar și din cauza asasinării prin împușcare (D. Deletant 2010, p. 185). Evreii și comuniștii au fost, de asemenea, victimele represaliilor. Aruncarea în aer de către agenții sovietici a comandamentului militar român al orașului Odessa l-a determinat pe

² Gheorghe Alexianu (1897-1946), a fost guvernatorul Transnistriei până în anul 1944. La 23 august 1944 a fost arestat în lotul mareșalului Antonescu și dus la Moscova și Odessa, pentru ca mai apoi să fie predat autorităților române. În 1946 a fost inculpat pentru crime de război, crime împotriva păcii și crime împotriva umanității și condamnat la moarte de Tribunalul Poporului din București, fiind executat prin împușcare la 1 iunie 1946, alături de mareșalul Antonescu.

Antonescu să ordone represalii în urma cărora au fost executați numeroși evrei și comuniști, cifrele vehiculate fiind de 19 000 sau 20 000 de oameni (D. Deletant 2010, p. 186).

◆ O cronică a „dosarului Odessa”

În noiembrie 1941, imediat după cucerirea orașului Odessa și preluarea noii provincii Transnistria, a fost creată o comisie „în vederea recuperării tuturor pieselor privind România”, în care au fost incluși și doi arheologi specialiști, aflați în timpul serviciului militar – R. Vulpe, cu gradul de locotenent în rezervă, și M. Petrescu-Dîmbovița, cu gradul de sublocotenent în rezervă. Cei doi făceau parte din Serviciul de Capturi Odessa, Secția I-a, Biroul 6, Echipa a 2-a (Muzeu). Primul absolvise în 1924 Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București, lucrase în paralel ca asistent al Muzeului Național de Antichități din București, după care făcuse stagii de pregătire la Școala Română din Roma și la Fontenay aux Roses din Paris, lucrase la catedra de Istorie antică a Facultății de Filosofie și Litere a Universității din București, iar din 1939 era profesor universitar la Iași, conducând catedra de Arheologie și Antichități, dar între 1943 și 1945 a deținut și funcția de director de secție la Institutul de Studii și Cercetări Balcanice din București (D. Olariu 2013a, p. 5-6). Cel de-al doilea absolvise tot Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din București, în 1937, după care urmasese cursurile Școlii militare pentru ofițeri de rezervă în artilerie, de la Craiova; în perioada războiului a funcționat ca ofițer cu transmisiunile la Regimentul 3 Artilerie grea, participând la luptele de la Dalnic și Odessa; după o perioadă în care a lucrat la Odessa, a revenit pe front în 1944, luând parte la luptele de la Iași, de pe Frontul de Est, iar după întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, la luptele de la Turda, Iernut și Miskolc (M. Petrescu-Dîmbovița 2006, p. 56).

În decembrie 1941, Comandamentul de Căpetenie al Armatei – Departamentul Guvernământului Civil al Transnistriei a cerut Muzeului Național de Antichități să trimită încă un specialist pentru studiul pieselor din Muzeul Arheologic din Odessa și pentru săpături arheologice în Transnistria. În răspunsul său (fig. 2), directorul Muzeului Național de Antichități, Vl. Dumitrescu, menționează o serie de obiecții și impedimente: din comisie fac deja parte doi specialiști, care au analizat colecțiile Muzeului Arheologic din Odessa, deci nu ar mai fi necesar încă unul; cercetările nu pot începe mai devreme de luna mai, când timpul este favorabil; nu poate fi delegat de pe acum un specialist din partea Muzeului Național de Antichități, deoarece, până în luna mai acesta poate fi mobilizat sau ocupat cu alte îndatoriri; eventualele cercetări arheologice din Transnistria ar trebui făcute în funcție de un plan stabilit din timp, ceea ce ar necesita cunoașterea mijloacelor avute la dispoziție; pentru vara anului 1942 este prevăzută deja o campanie de cercetări în Basarabia, care, eventual, ar putea fi continuată în Transnistria. Totodată, Vl. Dumitrescu propune fixarea unei sume globale care să acopere costurile necesare cercetărilor arheologice din Transnistria și, în cazul aprobării acesteia, solicită intervenția pe lângă Marele Stat-Major al Armatei în vederea implicării specialiștilor mobilizați, deoarece în Muzeul Național de Antichități nu au mai rămas decât trei specialiști nemobilizați – un domn și două doamne.

Se impune întrebarea: de ce ar fi dorit autoritățile române efectuarea unor săpături arheologice în Transnistria, în condițiile în care acest vast teritoriu nu avea legătură cu trecutul românilor, iar unii istorici susțin chiar că nu se intenționa anexarea sa la România? Singurul răspuns pe care îl pot oferi la data la care scriu aceste rânduri este acela că nu materialele excavate erau importante, ci actul săpăturii în sine. A marca, a lăsa urme „românești” în acest teritoriu era ceea ce conta. Săpăturile arheologice s-ar fi constituit într-o

formă simbolică de integrare a Transnistriei în spațiul controlat de România. Or, această interpretare indică mai degrabă că regimul de la București nu intenționa să renunțe la Transnistria. Un argument în acest sens este un text arheologic publicat într-o revistă editată de binecunoscutul istoric Nicolae Iorga și scris de un alt arheolog român, Dumitru Berciu (republicat în 1993). În text se afirmă, printre altele, că în Transnistria, până la Nipru, temeiurile civilizației au fost puse de strămoșii românilor, pre-tracii, mai precis de către comunitățile neolitice Cucuteni din Moldova. Potrivit lui D. Berciu, din neolitic și până în prezent, pre-tracii/românii s-au străduit să răspândească spre Răsărit „lumina civilizației” și o „cultură specific europeană” (D. Berciu 1993, p. 23). Reiese limpede că, de fapt, avem de a face cu un text de propagandă, cu o retorică deopotrivă naționalistă și colonialistă, menită să justifice „științific”/„arheologic” anexarea unor teritorii în Răsărit, dincolo de granițele României Mari.

În orice caz, în ciuda intențiilor, arheologii români nu au ajuns niciodată să facă săpături în Transnistria. În schimb, cu totul altfel au stat lucrurile în ceea ce privește colecțiile muzeelor. În 1941 armata română a luat monede și medalii din Muzeul Comunal din Tiraspol, pe care le-a trimis spre păstrare la Muzeul Național de Antichități (fig. 3). La 28 martie 1942, R. Vulpe și M. Petrescu-Dîmbovița au trimis în România mai multe bunuri luate din colecțiile sovietice (fig. 4), precum obiecte arheologice preistorice, antice, medievale și moderne, instrumente necesare cercetărilor arheologice și cărți, în majoritatea lor cu subiect istoric sau arheologic, provenite atât din bibliotecile unor instituții (Universitate, Institutul Pedagogic, Muzeul Istoric-Arheologic, Muzeul de Artă Occidentală, Biblioteca regională, Depozitul de librărie din localul Propagandei), cât și din bibliotecile unor particulari, unii cu nume evreiești, ce și-au abandonat locuințele din cauza războiului (prof. Boltinko, prof. Petruni, prof. dr. Bardoch, frații dr. Feldmann, învățător Petrov). În procesul-verbal încheiat se afirmă că obiectele arheologice provin „de pe teritoriul actual [1942, nota mea] al Statului român, *fără Transnistria*” (sublinierea mea). Majoritatea materialelor provin într-adevăr de pe teritoriul întregit al României, dar unele obiecte au ca loc de origine Ucraina: de pildă, în lada nr. 27 trimisă Muzeului Național de Antichități din București, se aflau, printre altele, „26 (douăzeci și șase) fragmente de ceramică găsite la Usatovo” (fig. 5), iar în lada nr. 19 trimisă Muzeului de Antichități al Universității din Iași se găsea „1 (una) statuie primitivă de piatră, descoperită în Guvernământul Ecaterinoslav (Ucraina), reprez. o divinitate feminină” (fig. 6). Materialele au fost expediate către mai multe instituții cu profil istoric și arheologic din Iași și București: Muzeul Național de Antichități (36 de lăzi și un cărucior de fier), Muzeul de Antichități al Universității din Iași (19 colete și 18 lăzi, plus un cărucior), Muzeul Național Militar din București (9 colete), Facultatea de Litere din București (2 colete).

Odată ajunse în România, parte dintre materiale, mai cu seamă cărți, au fost redistribuite altor instituții. Spre exemplu, în data de 21 aprilie 1942, de la Muzeul Național de Antichități au fost oferite pentru colecțiile Academiei Române patru hărți, o vedere a orașului Chișinău, două gravuri cu PS Dimitrie, Arhiepiscopul Kievului și al Hotinului, două gravuri cu Alexandru Sturdza, fondatorul Muzeului din Odessa, și zece volume rusești diferite (fig. 7), în timp ce Institutul de Studii Clasice a primit tot de la Muzeul Național de Antichități 34 de volume rusești. Cărțile trimise în România de Serviciul de Capturi Odessa au ajuns la Seminarul de Arheologie și Preistorie de pe lângă Facultatea de Filosofie și Litere din București (10 aprilie, 117 volume), Seminarul de Istorie Antică și Epigrafie al Facultății de Filosofie și Litere din București (10 aprilie, 31 volume), Institutul de Turcologie de pe lângă Facultatea de Litere și Filosofie din Iași (8 mai, 455 de volume), și la bibliotecile Universității din Iași (9 mai, 2873 volume și cinci hărți) (fig. 8 și 9).

În data de 11 aprilie 1942, Serviciul de Capturi Odessa a transmis Muzeului Național de Antichități ordinul mareșalului Antonescu ca toate obiectele primite din Ucraina să fie fotografiate în două exemplare, un rând de fotografii urmând să ajungă la Mareșal, iar un altul, împreună cu procesele verbale de primire, la Serviciul de Capturi Odessa (fig. 10). Evident, direcția Muzeului Național de Antichități s-a conformat, însărcinând în acest sens pe Ecaterina Vulpe și pe Ion Nestor (fig. 11); „Au fost fotografiate toate monumentele sculpturale și epigrafice grecești și romane (întregi și fragmentare), toate vasele și obiectele mărunte întregi sau aproape întregi, precum și o serie de fragmente ceramice mai importante” (fig. 12).

Deosebit de relevant pentru caracterul întregii operațiuni este faptul că după finalizarea transporturilor, Muzeul Național de Antichități (probabil și alte instituții) a primit ordinul de a distruge toate materialele, „în special cele imprimate în limbi străine”, în care fuseseră ambalate obiectele trimise de Serviciul de Capturi Odessa, și de a confirma executarea ordinului (fig. 13). În consecință, toate ambalajele au fost arse (fig. 14). În contextul în care majoritatea materialelor de ambalat (e.g. bucăți de ziare) erau foarte probabil tipărituri rusești, prin acest ordin autoritățile române au încercat să șteargă orice urmă privind proveniența obiectelor. Măsurile luate reprezintă o formă de „românizare” a obiectelor, o transformare – ce se dorea a fi definitivă – în patrimoniu românesc. Transferurile de materiale sunt corespondentul în plan științific al acțiunilor politice și militare de reîntregire a României (vezi accentul pe obiectele arheologice din Basarabia) și de acapare a unui teritoriu străin (vezi numeroasele cărți rusești capturate).

În ziua de 7 august 1942 au avut loc noi transporturi de materiale de la Odessa – obiecte arheologice și cărți, ambalate în 57 de lăzi (fig. 15). Primele proveneau din colecțiile Muzeului Istoric-Arheologic și din colecția de ceramică a Școlii de Belle Arte, în timp ce ultimele – din biblioteca Institutului Pedagogic, Biblioteca Publică, și din biblioteca privată a profesorului Tiktin. De data aceasta cărțile nu erau doar de istorie și de arheologie, ci acopereau și domenii precum istoria artelor, finanțe, drept, științe economice, medicină, filosofie și literatură. Toate materialele au fost expediate la București, către Ministerul Culturii Naționale, urmând ca acesta să le distribuie diferitelor instituții din țară. De data aceasta, obiectele arheologice nu mai au nicio legătură cu Basarabia, ci provin din diverse zone, spre exemplu de la Olbia (fig. 16). Cele 426 de obiecte arheologice („vase grecești de preț, vase antice de sticlă, statuete de teracotă și de bronz, sculpturi în marmoră și calcar, câteva lucrări egiptene și mai multe tipare preistorice din epoca Bronzului”) au fost ridicate pentru valoarea lor deosebită, în conformitate cu dispozițiile Ministrului Culturii Naționale și ale Președintelui Consiliului de Miniștri (fig. 17). După cum reiese dintr-un proces-verbal datat 25 august 1942, 18 lăzi cu materiale arheologice de la Olbia au ajuns la Muzeul Național de Antichități din București (fig. 18). La informarea Ministrului Culturii Naționale, o parte dintre materiale trebuiau să intre definitiv în colecțiile Muzeului Național de Antichități, în timp ce o altă parte trebuia să formeze provizoriu o colecție aparte, intitulată „Obiecte aparținând Muzeului istorico-arheologic din Odessa” (fig. 19). Mai mult decât atât, ministrul culturii naționale și-a exprimat dorința ca Muzeul Național de Antichități să organizeze o expoziție, într-o locație de la șosea, cu materialul de la Olbia (fig. 20). Expoziția, compusă din două vitrine, avea să fie organizată la Muzeul Național de Antichități în luna octombrie 1942, în două săli mari de la parter: într-o vitrină au fost expuse obiecte aflate încă în proprietatea Muzeului Istoric-Arheologic din Odessa, iar în cealaltă vitrină au fost expuse obiecte intrate definitiv în patrimoniul Muzeului Național de Antichități (fig. 21). În luna septembrie a anului 1942, Muzeul Național de Antichități a primit și un album fotografic cu materialele arheologice

expediate în data de 7 august 1942 și aflate fie în colecțiile sale, fie în cele ale Muzeului de Antichități al Universității din Iași (fig. 22).

În cele din urmă, în ziua de 14 septembrie 1942, R. Vulpe, delegat al Serviciului de Capturi Odessa, a predat lui Vasile Ștefan, profesor pictor și delegat al Guvernământului Civil al Transnistriei, gestiunea Muzeului Istoric-Arheologic din Odessa (fig. 23). Două luni mai târziu, la 19 noiembrie 1942, începea contraofensiva sovietică de la Stalingrad și un episod de calvar pentru armata română. Apoi, frontul s-a tot retras, apropiindu-se de Transnistria. În acest context, ca un ultim episod al „dosarului Odessa”, mareșalul Antonescu a ordonat în martie 1944 evacuarea colecțiilor Cabinetului Numismatic al Muzeului Istoric-Arheologic din Odessa și aducerea lor în România, la Muzeul Național de Antichități (fig. 24), misiunea revenindu-i lui M. Petrescu-Dîmbovița (fig. 25).

◆ Concluzii preliminare

Între 1941 și 1942, în Transnistria administrată de armata română, a funcționat un serviciu special dedicat confiscării de bunuri culturale – Serviciul de Capturi Odessa. Confiscările nu s-au rezumat doar la obiectele provenite, cu diverse ocazii, de pe teritoriul României, mai precis al Basarabiei, ci s-au îndreptat și spre obiecte provenite din Ucraina și Rusia. Că recuperarea materialelor „legate de România” a reprezentat doar un aspect este în plus dovedit de cărțile rusești confiscate, unele chiar din biblioteci particulare. Toate aceste operațiuni au reprezentat un act de jefuire, ale cărui urme trebuiau acoperite, după cum indică ordinul de ardere a ambalajelor în limbi străine, foarte probabil rusă și/sau ucraineană. Până în ultimul moment, autoritățile politice au sperat că sovieticii nu vor învinge și că obiectele jefuite vor rămâne în patrimoniul diverselor instituții la care fuseseră expediate, dovadă că în primăvara anului 1944 au fost evacuate în România noi colecții de la Odessa. Nu în ultimul rând, autoritățile române au plănuț efectua de săpături arheologice în Transnistria; dacă ar fi avut loc aceste săpături, materialele descoperite s-ar fi adăugat celor confiscate din muzeele din Odessa și Tiraspol.

Transporturile sistematice de bunuri culturale, mutarea lor dintr-o țară în alta, pe de o parte, și deportările evreilor și romilor, relocarea lor, pe de altă parte, au fost expresii ale aceleiași acțiuni de modificare a peisajului cultural și etnic al României și al teritoriilor administrate de ea, în conformitate cu ideologia regimului Antonescu. Totuși, bunurile culturale au fost mutate cu grijă spre teaurizare, fiind percepute ca valoroase, în timp ce evreii, comuniștii și romii au fost deportați și tratați inuman pentru că nu erau doriți de puterea politică; pentru aceasta din urmă, unii oameni valorau mai puțin decât obiectele de patrimoniu.

Jefuirea de obiecte arheologice este considerată ca reprezentând „cel mai întunecat capitol al arheologiei naziste” (H. Härke 2014, p. 35; traducerea mea). În teritoriile ocupate de germani după atacul asupra U.R.S.S. au intrat în competiție două organizații arheologice naziste – Amt Rosenberg și SS-Ahnenerbe (H. Härke 2014, p. 36). Muzeele din Harkov, Kiev și alte orașe aflate sub administrație civilă au fost jefuite de un grup intitulat Sonderstab Vorgeschichte, creat la inițiativa lui Alfred Rosenberg, ministru al teritoriilor ocupate, și condus de Hans Reinerth (H. Härke 2014, p. 36). În cealaltă tabără, Heinrich Himmler, conducătorul SS-ului, l-a autorizat pe Herbert Jankuhn, care avea gradul de Sturmbannführer Allgemeine SS și Hauptsturmführer Waffen-SS, să creeze în aceleași scopuri un Sonderkommando – care oficial se ocupa cu „salvarea” artefactelor, studiul în biblioteci și săpături arheologice în zonele aflate sub control militar german; ca atașat al Diviziei SS Viking,

care în perioada 1942-1943 acționa în sudul Rusiei, H. Jankuhn a contribuit la jefuirea unor obiecte cu valoare specială, precum coiful „scitic” de la Maikop, care au fost trimise la Berlin (H. Härke 2014, p. 36). De asemenea, în 1943, SS-Ahnenerbe a organizat mai multe săpături arheologice pe malul Niprului, sub conducerea lui Bursch și de Boone (arheologi olandezi), Michael Miller (arheolog ucrainean-german) și a lui Karl Kersten (membru al Sonderkommando Jankuhn) (H. Härke 2014, p. 36-37). Contextul atroce mai larg în care s-au desfășurat cercetările arheologice face evident un contrast izbitor: pe cât de prețuite au fost artefactele, mai ales cele „speciale”, pe atât de disprețuită a fost populația slavă și cea evreiască.

Având în vedere toate datele de mai sus, se poate afirma, cred, că atitudinea autorităților române care au administrat Transnistria a fost foarte asemănătoare cu cea a naziștilor în alte teritorii ocupate din Ucraina și Rusia. Totodată însă, trebuie menționat faptul că există o diferență în ceea ce privește contextul în care au activat arheologii germani implicați în astfel de acțiuni și contextul celor români: în timp ce primii au ales să facă parte din una dintre cele două organizații naziste, majoritatea aderând la SS-Ahnenerbe, ultimii au trebuit să execute ordinele superiorilor în calitate de ofițeri în rezervă mobilizați ca urmare a conflictului militar.

◆ Mulțumiri

Doresc să-mi exprim recunoștința față de Roxana Dobrescu, pentru accesul în arhiva I.A.B., față de Anca Bașotă, pentru copierea în format digital a documentelor identificate până acum, precum și față de Silvia Marinescu-Bîlcu și Nona Palincaș, pentru observațiile făcute asupra textului.

◆ Bibliografie

D. Berciu 1993	<i>Basarabia și Bucovina în unitatea Daciei străvechi</i> , Editura Sirius, București.
E. Comșa	„Istoricul Muzeului național de antichități din București. IV. Arheologie și muzeografie în perioada 1944-1956”, <i>SCIVA</i> , 35 (3), p. 209-221.
D. Deletant 2010	<i>Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu și regimul său. 1940-1944</i> , Humanitas, București.
Vi. Dumitrescu 1993	<i>Oameni și cioburi. Contribuții la istoria contemporană a arheologiei românești</i> , CCDJ, 9, Muzeul Dunării de Jos, Călărași.
M.L. Galaty,
C. Watkinson (eds.) 2004	<i>Archaeology under dictatorship</i> , Springer, New York.
H. Härke 2014	„Archaeology and Nazism: a warning from Prehistory”, în V. Mordvintseva, H. Härke, T. Shevchenko (eds.), <i>Archaeological and linguistic research</i> , Materials of the Humboldt-Conference (Simferopol–Yalta, 20-23 September, 2012), Издательский дом „Стилос”, Kiev, p. 32-43.

- J.-P. Legendre *et alii* (eds.) 2007 J.-P. Legendre, L. Olivier, B. Schnitzler (eds.), *L'Archéologie nazie en Europe de l'Ouest*, Éditions InFolio, Gollion.
- A. Leube, M. Hegewisch (eds.) 2002 *Prähistorie und Nationalsozialismus. Die mittel- und osteuropäische Ur- und Frühgeschichtsforschung in den Jahren 1933-1945*, Studien zur Wissenschafts- und Universitätsgeschichte, vol. 2, Synchron Verlag, Heidelberg.
- D. Olariu 2013a „Cuvânt înainte” în R. Vulpe, *Studii privind protoistoria Daciei*, Editura Academiei Române, București p. 5-10.
- D. Olariu 2013b „Repere cronologice” în R. Vulpe, *Studii privind protoistoria Daciei*, București, Editura Academiei Române, p. 11-15.
- L. Olivier 2012 *Nos ancêtres les germains. Les archéologues français et allemands au service du nazisme*, Éditions Tallandier, Paris.
- C. Petolescu 1984 „Istoricul Muzeului național de antichități din București – Institutul de Arheologie. III. Arheologia și muzeografia românească în perioada 1927-1943”, *SCIVA*, 35 (2), p. 144-157.
- M. Petrescu-Dîmbovița 2006 *Amintirile unui arheolog*, Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, 17, Editura „Constantin Matasă”, Piatra-Neamț.

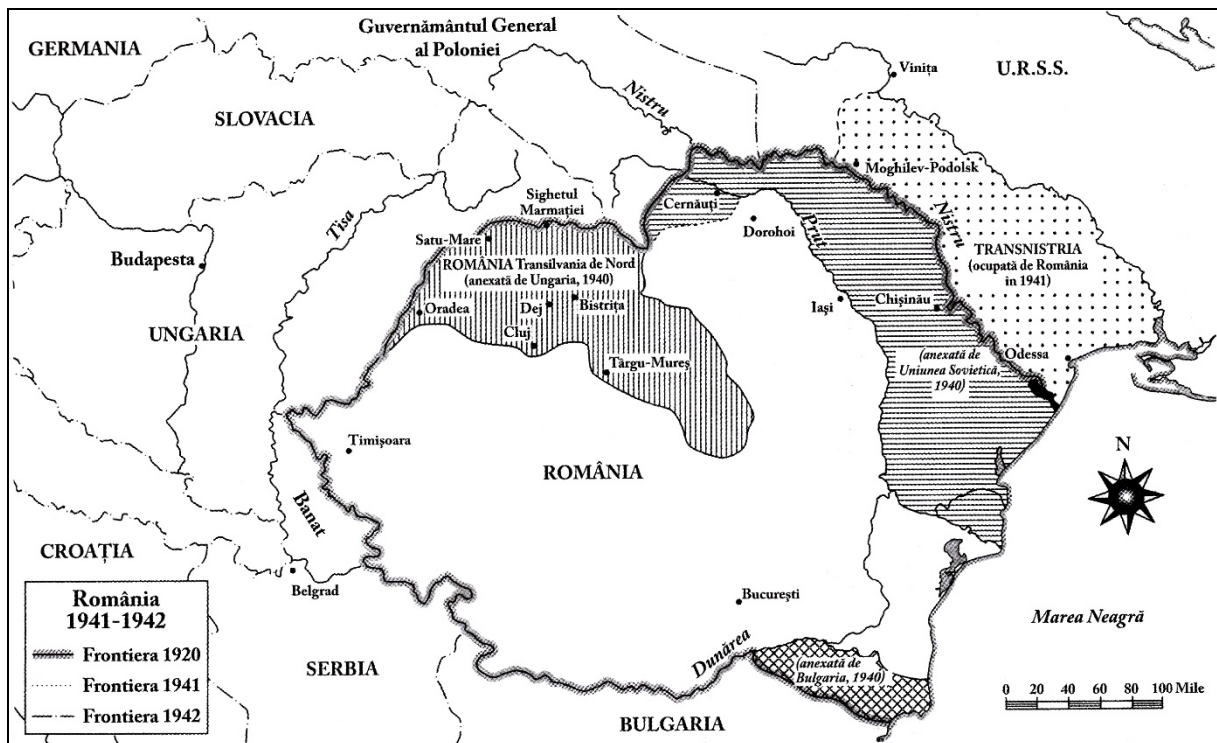

Fig. 1. Hartă cu regiunile menționate în text (după D. Deletant 2010, p. 8).
Map of the regions mentioned in the text (from D. Deletant 2010, p. 8).

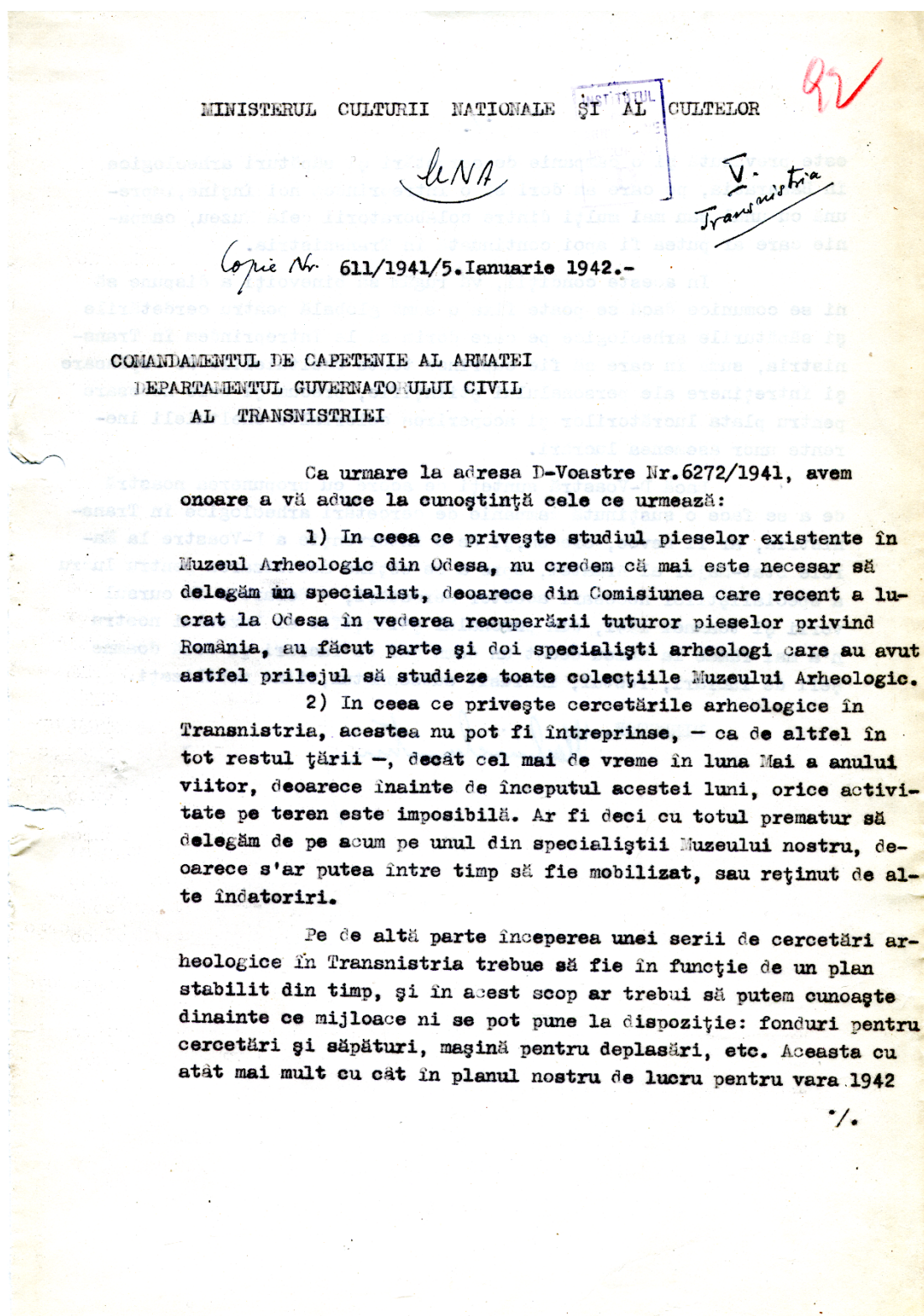

Fig. 2. Răspuns al directorului Muzeului Național de Antichități din București, Vl. Dumitrescu, cu privire la solicitările din decembrie 1941 ale Departamentului Guvernământului Civil al Transnistriei.

Answer of the director of the National Museum of Antiquities in Bucharest, Vl. Dumitrescu, to the requests from December 1941 of the Department of Civil Government of Transnistria.

*%.

este prevăzută și o campanie de cercetări și săpături arheologice în Basarabia, pe care am dori să o întreprindem noi înșine, împreună cu unul sau mai mulți dintre colaboratorii dela Muzeu, campanie care ar putea fi apoi continuată în Transnistria.

În aceste condiții, vă rugăm să binevoiți a dispune să ni se comunice dacă se poate fixa o sumă globală pentru cercetările și săpăturile arheologice pe care dorim să le întreprindem în Transnistria, sumă în care să fie cuprinse toate cheltuielile de deplasare și întreținere ale personalului științific, precum și cele necesare pentru plata lucrătorilor și acoperirea celorlalte cheltuieli inerente unor asemenea lucrări.

Dacă D-Voastră sunteți de acord cu propunerea noastră de a se face o susținută campanie de cercetări arheologice în Transnistria, ar fi nevoie, credem, și de o intervenție a D-Voastre la Marele Stat-Major al Armatei, spre a se obține mobilizarea pentru lucru a specialiștilor necesari acestor cercetări, — deoarece în cursul verii și toamnei 1941, din personalul științific al Muzeului nostru n'a mai rămas la Muzeu decât un domn șef de lucrări și două doamne șefi de lucrări, restul, inclusiv subsemnatul, fiind mobilizați.

DIRECTOR, *Marinela*

Fig. 2. (continuare/continued)

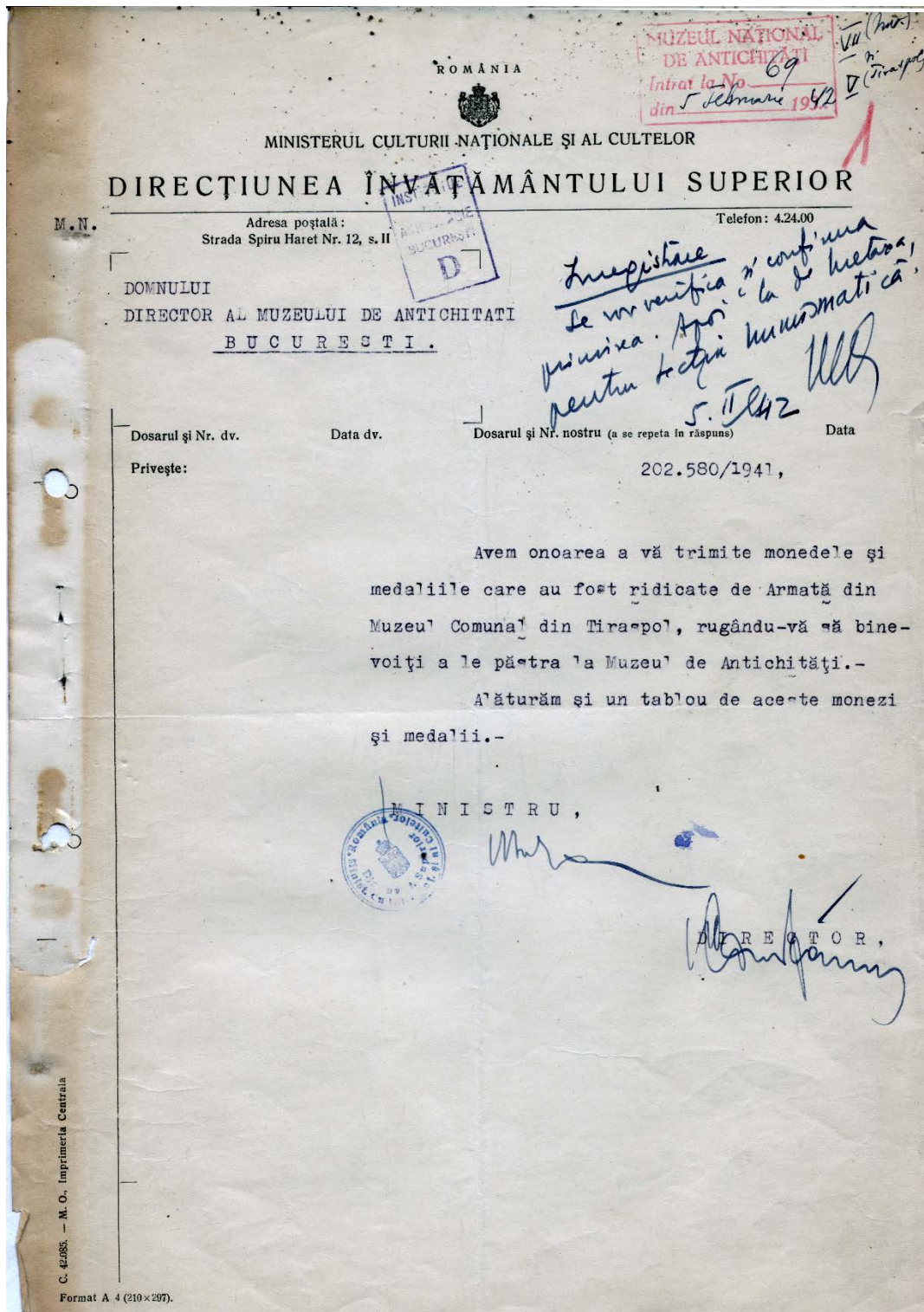

Fig. 3. Document din 1941 privind trimiterea la Muzeul Național de Antichități din București a monedelor și medaliilor jefuite din Muzeul Comunal din Tiraspol.
Document from 1941 concerning the sending to the National Museum of Antiquities in Bucharest of the coins and the medals robbed from the Municipal Museum in Tiraspol.

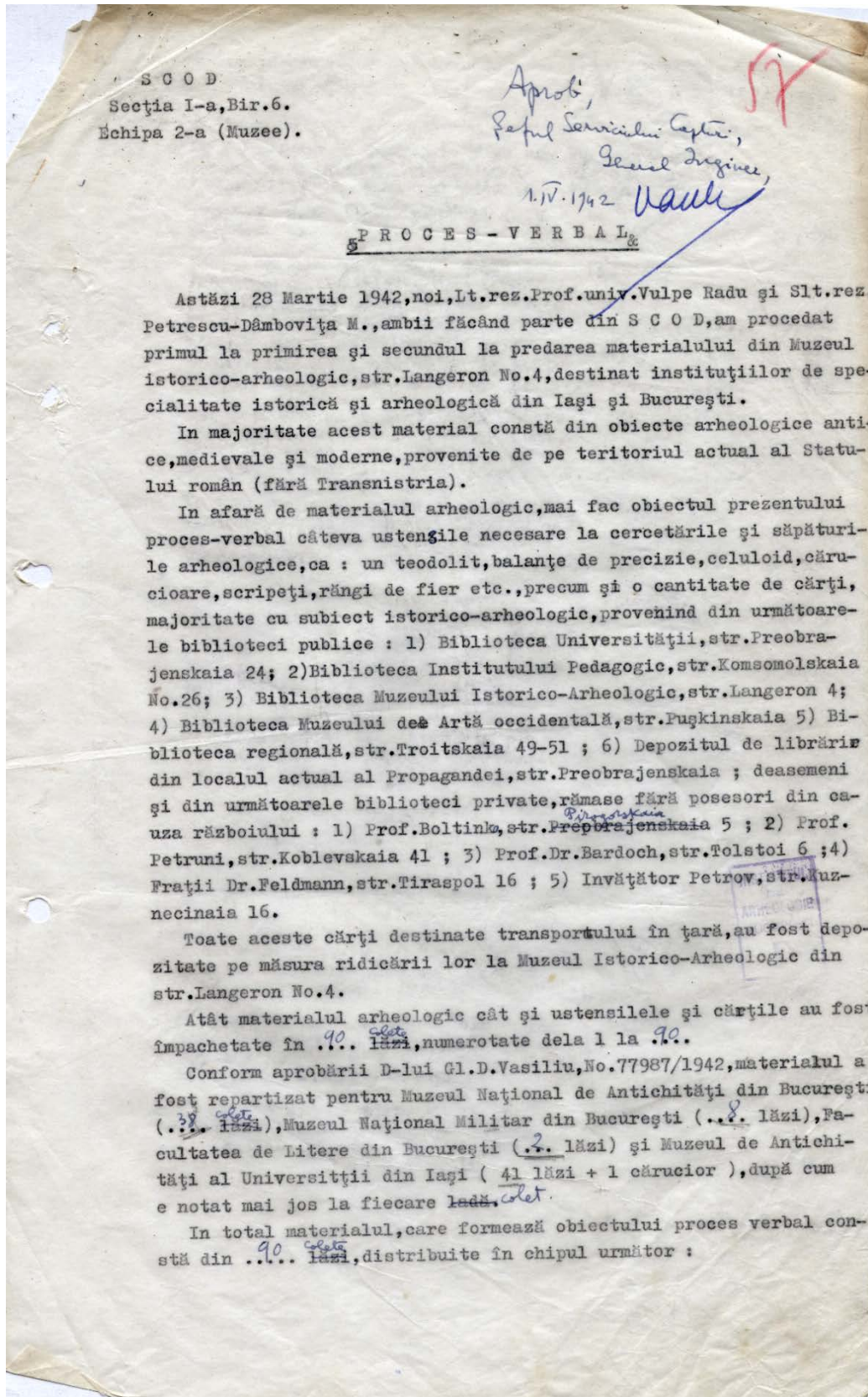

Fig. 4. Document din martie 1942 privind transportul în România al unor obiecte arheologice, instrumente de lucru și cărți jefuite din Odessa.

Document from March 1942 concerning the transportation to Romania of some archaeological objects, equipment and books robbed from Odessa.

Anexă: una listă cu cărți.

INSTITUTUL
DE
ARHEOLOGIE
BUCUREȘTI
D

PROCES - VERBAL

Astăzi 15 Aprilie 1942, la București, noi, Lt. Rezervă Prof. Radu Vulpe, delegatul Serviciului de capturi Odessa (delegația Nr. 70495/942), și Prof. Vladimir Dumitrescu, Directorul Muzeului Național de Antichități, din București, am procedat primul la predarea și secundul la primirea a 37 colete, dintre care un cărucior de fier și 36 lăzi încărcate cu material arheologic și cărți, trimise de Serviciul de capturi Odessa (S.C.O.D.), pentru colecțiile Muzeului Național de Antichități din București, Str. Victor Emanuel III, Nr. 11.

Conținutul lăzilor primite este următorul:

Nr. Lăzi	Conținutul	Valoarea în lei stabilită de S.C.O.D.
1	33 (treizecișitrei) piese de ceramică preistorică dela Petreni și anume: 8 vase întregi, 21 vase fragmentare și 4 figurine.....	40.000.-
2	56 (cincizecigase) piese de ceramică preistorică dela Petreni și anume: 15 vase întregi, și 40 fragmentare..... 1 (unu) cutin preistorică de silix..... 6 (gase) topoare preistorice de piatră..... 1 (unu) instrument preistoric de os.....	70.000.- 100.- 500.- 100.-
3	25 (douăzecișicinci) piese de ceramică preistorică dela Petreni și anume: 11 vase întregi și 14 fragmentare.....	30.000.-
4	19 (nouăsprezece) piese de ceramică preistorică dela Petreni și anume: 9 vase întregi și 10 fragmentare.....	30.000.-
5	1 (unu) teodolit pentru lucrări arheologice..... 5 (cinci) piese de ceramică preistorică dela Petreni și anume: 2 vase întregi și 3 fragmente..... 46 (patruzecișisase) fragmente de vase preistorice dela Sabatinovca..... 25 (douăzecișicinci) unelte preistorice de silix găsite la Sabatinovca.....	25.000.- 3.000.- 4.000.- 1.500.-
6	5 (cinci) vase preistorice de lut dela Petreni..... 27 (douăzecișisapte) de piese de ceramică medievală provenind dela Cetatea Albă și anume: 8 vase întregi și 19 fragmente.....	10.000.- 20.000.-
De reportat lei		234.200.-

Fig. 5. Document din aprilie 1942 ce atestă trimiterea la Muzeul Național de Antichități din București a unor obiecte arheologice provenite din afara limitelor României Mari (și nu numai): e.g. fragmente ceramice de la Usatovo.

Document from April 1942 certifying the sending to the National Museum of Antiquities in Bucharest of some archaeological artefacts from outside of the boundaries of Greater Romania (and not only): e.g. sherds from Usatovo.

..2..		Report.....234.200.-
Nr. înzi	Conținutul	Valoarea în lei stabilită de S.C.O.D.
11	1(una) statuie de calcar al unui împărat Roman găsită la Tyras.....	1.000.000.-
12	1(una) placă de marmură dela Tyras cu inscripția latină și greacă a lui Ovinus Tertullus.....	600.000.-
18	1(una) soclu de calcar găsit în insula șerpilor și având o inscripție greacă în cinstea lui Achile.....	10.000.-
20	2(doi) scripăți destinați șantierelor arheologice.....	10.000.-
22	2(doi) scripăți idem.....	10.000.-
24	1(una) stelă de piatră dela Tyras cu un relief funerar din epoca romană.....	3.000.-
	10(zece) fragmente ale unei plăci de marmură dela Tyras cu inscripție grecească.....	100.000.-
25	2(două) fragmente de piatră dela Cartal cu inscripție latină.....	500.-
26	1(una) coloană de Caltar dela Tyras cu inscripție grecească.....	10.000.-
27	6(gase) piese de ceramică preistorică dela Petreni și anume: 4 vase întregi și 2 fragmente.....	5.000.-
	26(douăzecișisase) fragmente de ceramică găsite la Usatovo.....	1.500.-
	1(un) vas grecesc de lut de tipul trater.....	2.000.-
	1(un) vas antic de sticlă.....	3.000.-
28	1(una) stelă de marmură cu relief din epoca romană.....	6.000.-
29	1(un) fragment de marmură din Basarabia cu relief reprezentând pe Apolo și Diana; 3 fragmente de plăci de marmură cu inscripții grecești și cu o inscripție latină; un fragment de placă de marmură simplă.....	5.000.-
30	1(un) fragment de monument de marmură dela Tyras cu inscripție grecească; un fragment arhitectonic grecesc găsit în Basarabia.....	9.000.-
34-38 și 40-42	8(opt) piese arhitectonice de marmură, provenind dela templul lui Achile din Leuce(Insula șerpilor).....	16.000.-
39	19(nouăsprezece) volume din periodical arheologic "Zapiski"(cf. detalii în lista anexă); 2 vase preistorice dela Bogdănești și o farfurie de lut dela Tyras.....	2.000.-
De reportat lei 1.758.200.-		
...//...		

Fig. 5. (continuare/continued)

P R O C E S + V E R B A L

50

INSTITUTUL
DE
ARHEOLOGIE
BUCUREȘTI
D

Astăzi 6 Mai 1942, la Iași, noi, Lt. rez. Prof. univ. Vulpe Raftu, delegatul Serviciului de Capturi Odessa (delegația Nr. 79475/1942) și asist. univ. Dimitrie Berlescu, secretarul și delegatul Muzeului de Antichități al Universității din Iași, am procedat primul la predarea și secundul la primirea a 19 (nouăsprezece) colete, dintre cari un carucior de fier și 18 lăzi încărcate cu material arheologic, trimise de Serviciul de Capturi Odessa (SCOD) pentru colecțiile Muzeului de Antichități al Universității din Iași. Cele 19 colete sunt numerotate cu cifrele : 13, 14, 15, 16, 17, 19, 21, 23, 43, 46, 55, 56, 70, 82, 83, 85, ~~86~~, 86, 87, 89.

Conținutul coletelor primite este următorul :

No. lă- zii	C o n ț i n u t u l	Valoarea în lei stabilită de S C O D.
13	1 (una) placă de marmoră dela Ismail, cu inscripție turcească din anul 1789, sub domnia Sultanului Selim.....	10.000
14	1 (una) placă de marmoră dela Ismail cu aceeași inscripție.....	10.000
15)	1 (una) coloană de marmoră dela Cetatea Albă cu inscripția turcească a lui Mahmud Bey.....	15.000
16	1 (una) placă de marmoră dela Cetatea Albă, cu inscripție turcească.....	8.000 0
17	1 (una) placă de marmoră dela Ismail cu inscripție turcească, de sub domnia Sultanului Selim III.	10.000
19	1 (una) statuie primitivă de piatră, găsită în Guvernământul Ecaterinoslav (Ucraina), reprez. o divinitate feminină.....	10.000
21)	1 (una) placă de piatră dela Cetatea Albă, cu inscripție turcească.....	5.000
23	1 (unu) scripete destinat șantierului arheologic al Muzeului de Antichități.	5.000
43	1 (unu) fragment dintr-o placă de marmoră, prov. din Basarabia.....	500
De reportat		73.500

Fig. 6. Document din mai 1942 ce atestă trimiterea la Muzeul de Antichități al Universității din Iași a unor obiecte arheologice provenite din afara limitelor României Mari (și nu numai): e.g. o statuie din regiunea Ecaterinoslav.

Document from May 1942 certifying the sending to the Museum of Antiquities of the University of Iași, in March 1942, of some archaeological artefacts from outside the boundaries of Greater Romania (and not only): e.g. a statue from the Ecaterinoslav region.

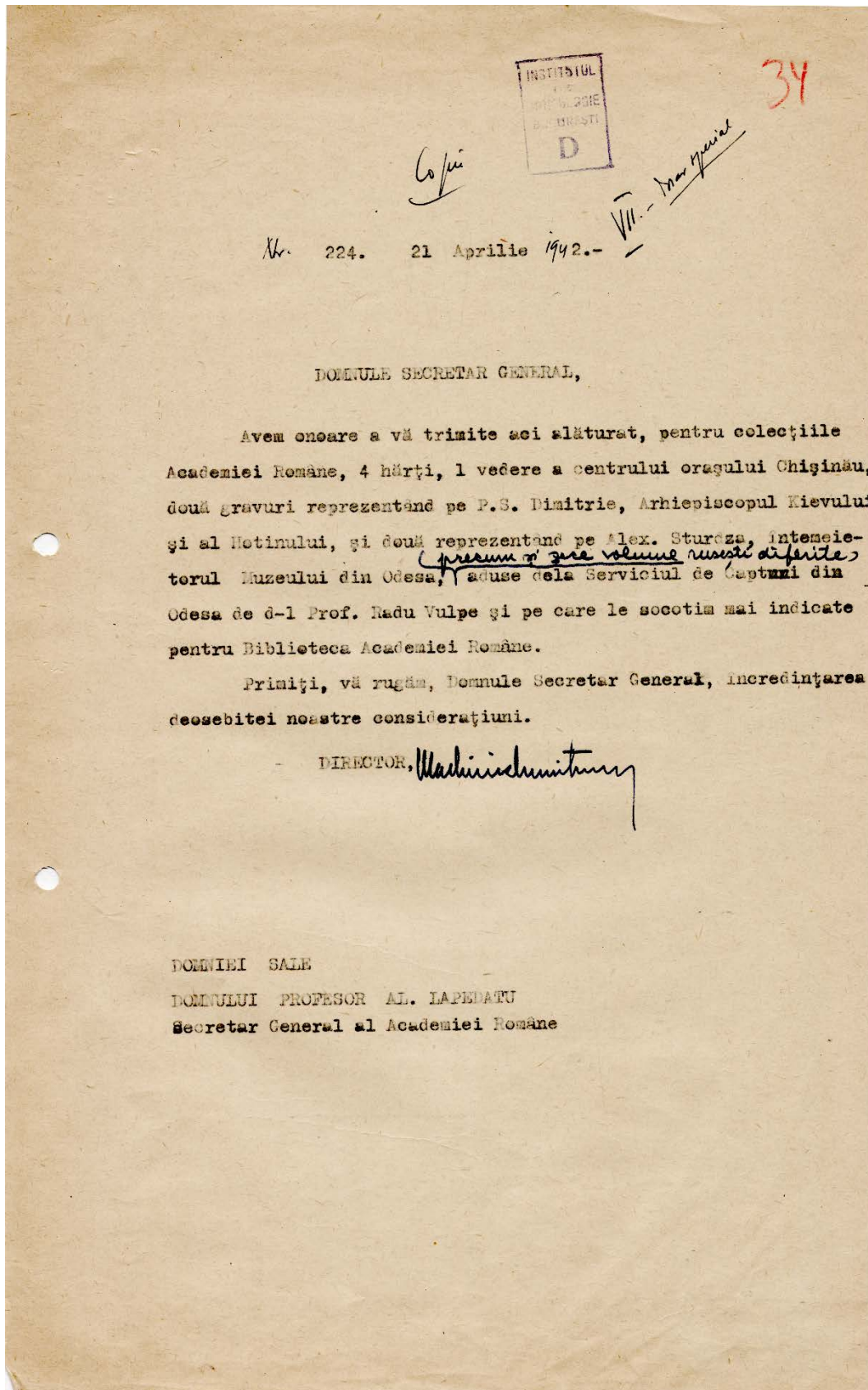

Fig. 7. Document privind redistribuirea unor obiecte jefuite din Odessa.
Document concerning to the redistribution of some objects robbed from Odessa.

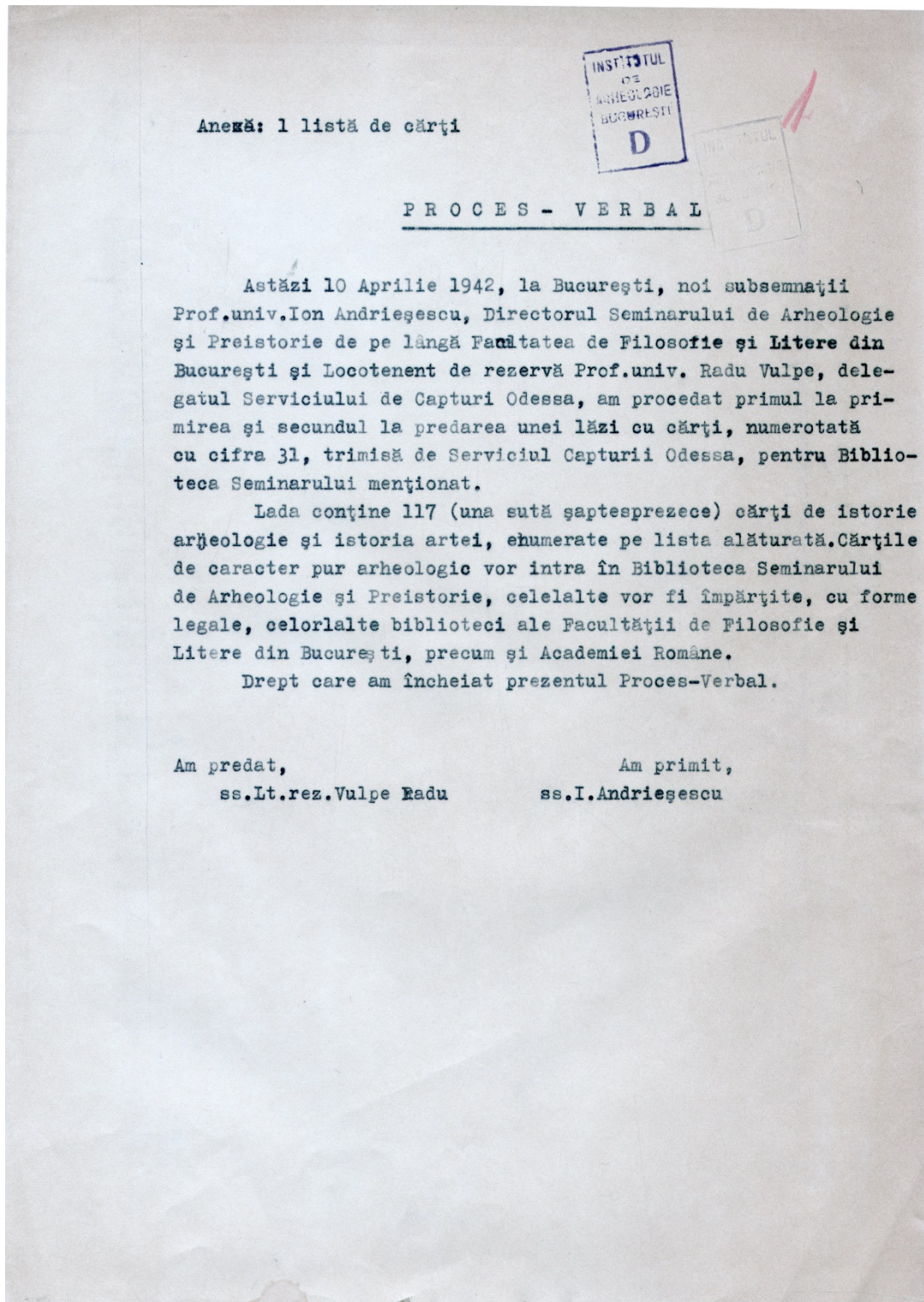

Fig. 8. Document privind distribuirea cărților jefuite din Odessa.
Document concerning the distribution of books robbed from Odessa.

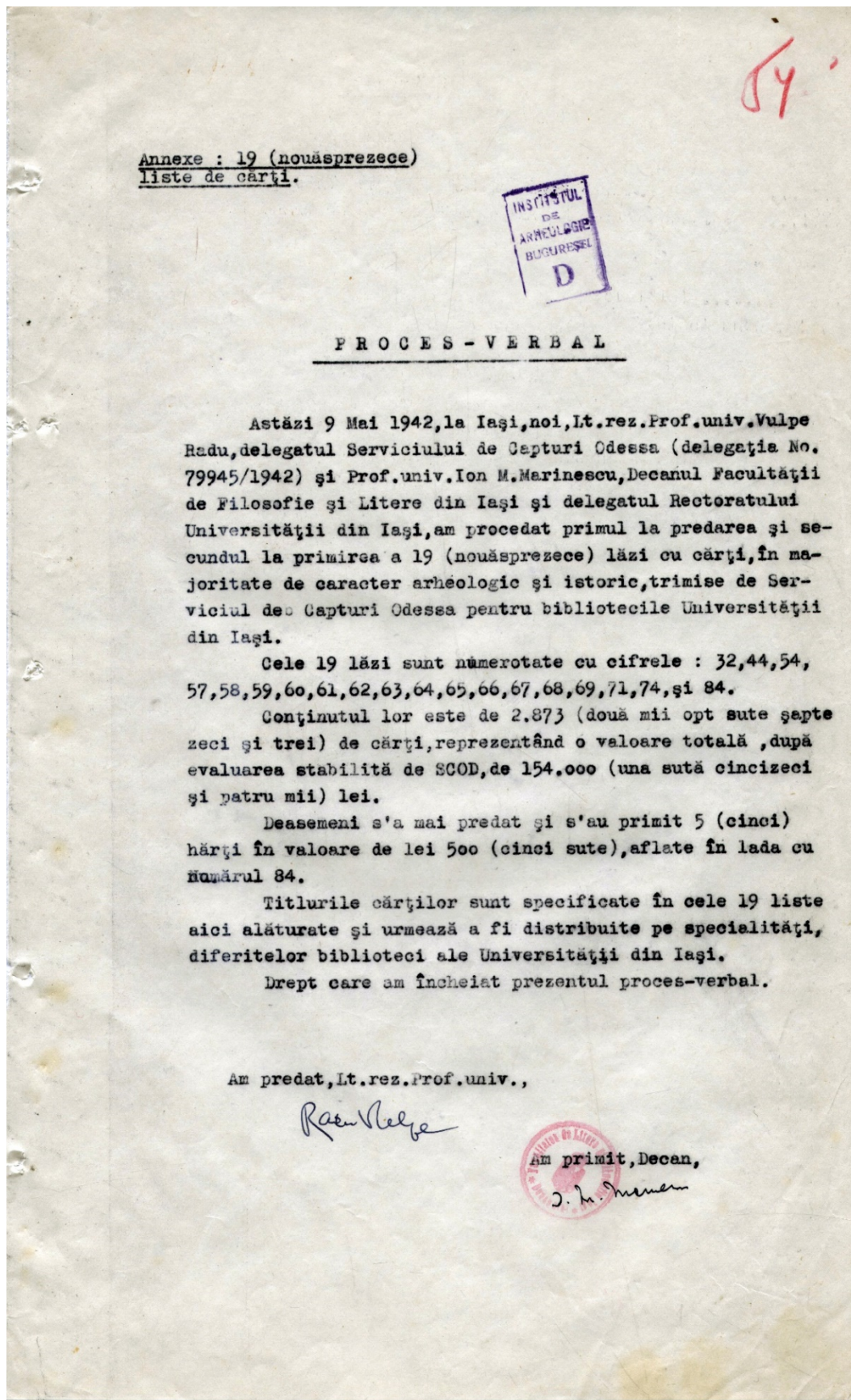

Fig. 9. Document privind distribuirea cărților jefuite din Odessa.
Document concerning the distribution of the books robbed from Odessa.

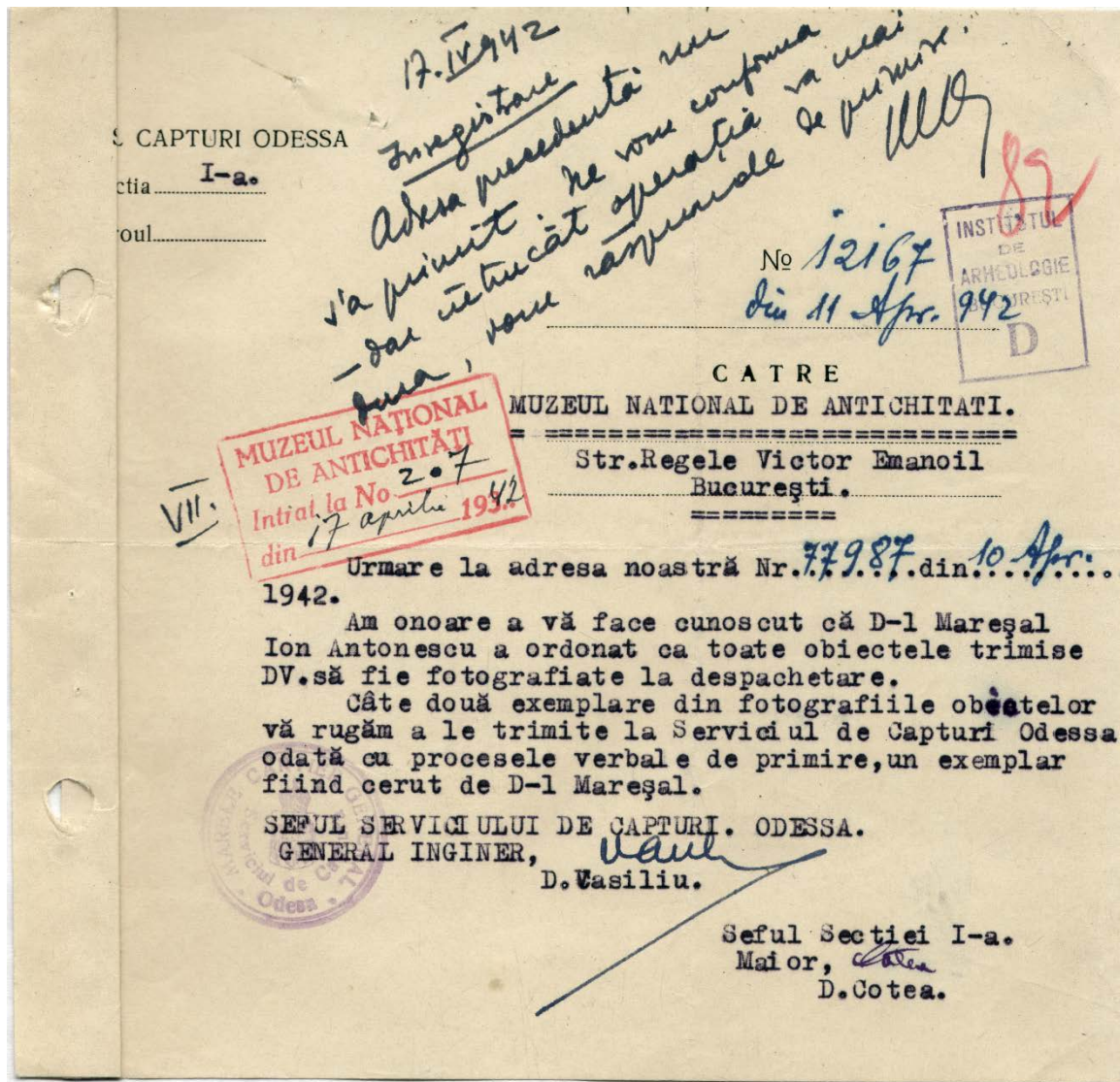

Fig. 10. Document privind ordinul mareșalului Antonescu de a fi fotografiate toate obiectele jefuite din Odessa.

Document referring to Marshal Antonescu's order to photograph all the objects robbed from Odessa.

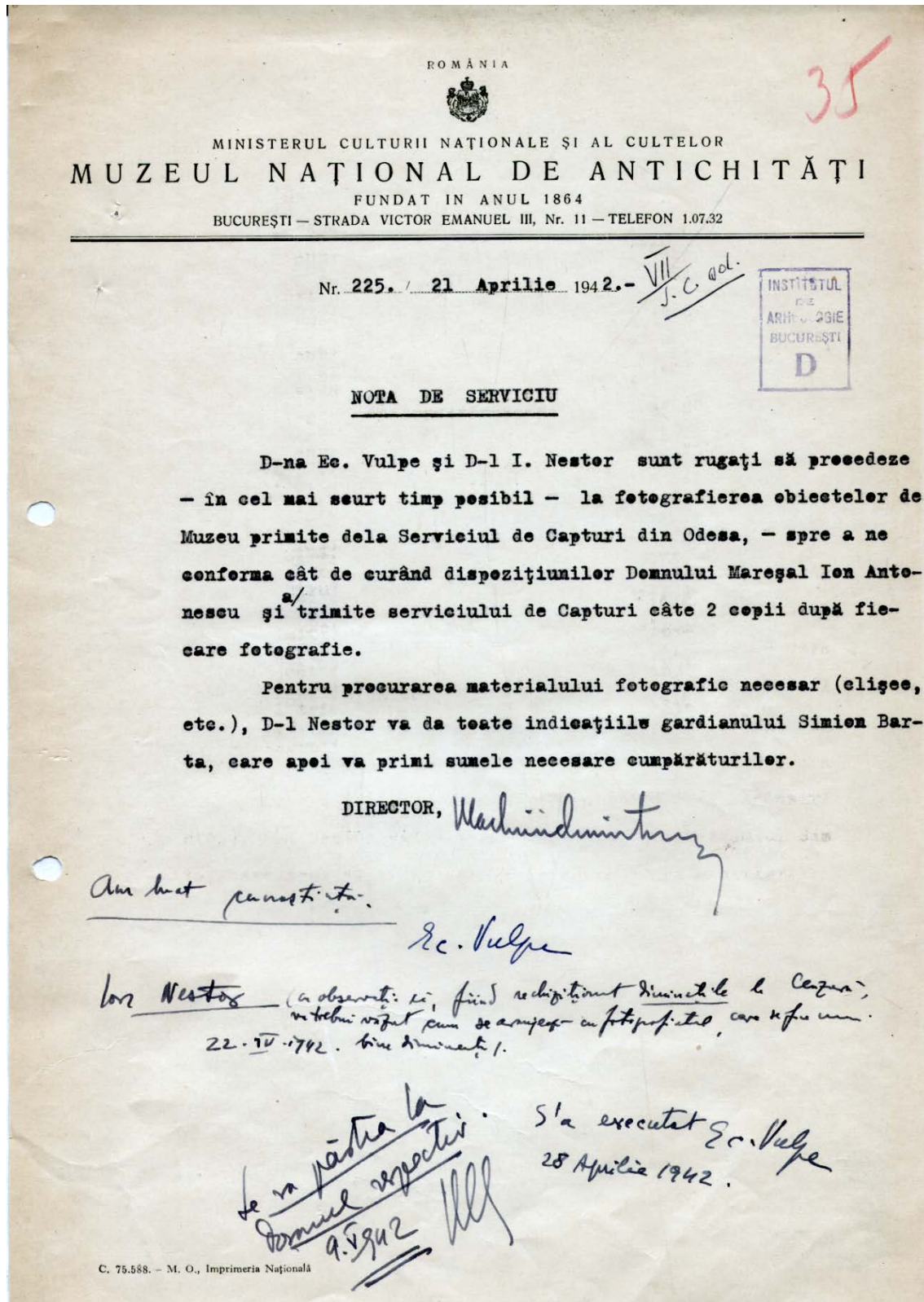

Fig. 11. Decizie a directorului Muzeului Național de Antichități din București prin care arheologii Ecaterina Vulpe și Ion Nestor sunt însărcinați cu fotografierea obiectelor jefuite din Odessa.

Decision of the Director of the National Museum of Antiquities in Bucharest by which the archaeologists Ecaterina Vulpe and Ion Nestor are appointed responsible with the photographing of the objects robbed from Odessa.

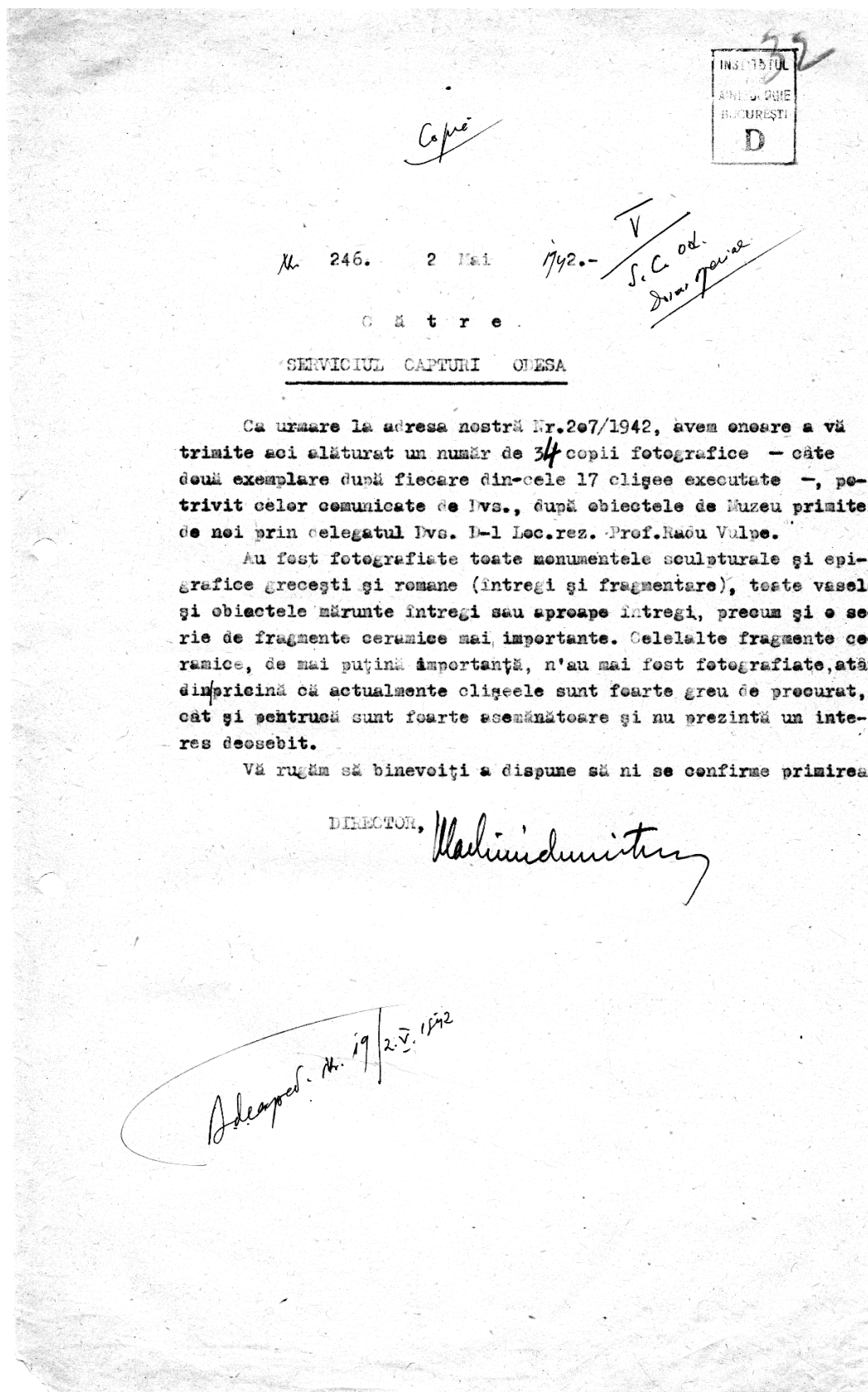

Fig. 12. Document privind ducerea la îndeplinire a ordinului mareșalului Antonescu de a fi fotografiate obiectele jefuite din Odessa.

Document concerning the fulfilment of Marshal Antonescu's order to photograph the objects robbed from Odessa.

ROMANIA

MINISTERUL INSTRUCTIEI, EDUCATIEI, CULTELOR SI ARTELOR
SUBSECRETARIATUL DE STAT AL CULTELOR SI ARTELOR
DIRECTIUNEA ARTELOR

28

Nr. _____

Adresa poștală:
Str. General Berthelot Nr. 28, S. II

Domniei Sale
Domnului Vladimir Dumitrescu,
Directorul Muzeului Național de Antichități.

12 MAI 1942

L O C C.

24353/942.

Dosarul și Nr. dv. _____ Data dv. _____ Dosarul și Nr. nostru (a se repeta în răspuns) _____ Data _____

Privește:

Intrare
16.V.942

Domnule Director,

Alăturat, avem onoare a vă înainta, în copie, adresa No. 31.865/1942 a Serviciului M.O.N.T. și A.P. -referitoare la măsurile ce trebuiesc luate în privința distrugerii tuturor materialelor în special cele imprimate în limbi străine, care au servit la ambalarea obiectelor recuperate prin S.C.O.D. și au ~~fost expediate Muzeului Domniei Voastre~~, rugându-vă să bine-voiti a vă conforma.

DIRECTOR,

1. Jalea

Ion Jalea.

SUBDIRECTOR,

Ion Pașa.

Ion Pașa.

1/ se întindea stăruie
se în conforma
2/ se va aduce la cunoștință
ministreului că le-
conformă.
3/ se metara în utocui, un
pases verbal de distrugerea
cantoanelor și materialelor
există care au servit
la ambalaj

Uly

C. 3005 - M. O. Imprimeria Centrală.
Format A 4
(210 x 297).

Fig. 13. Ordin de distrugere a ambalajelor utilizate la împachetarea obiectelor jefuite din Odessa.

Order to destroy the packaging used to wrap the objects robbed from Odessa.

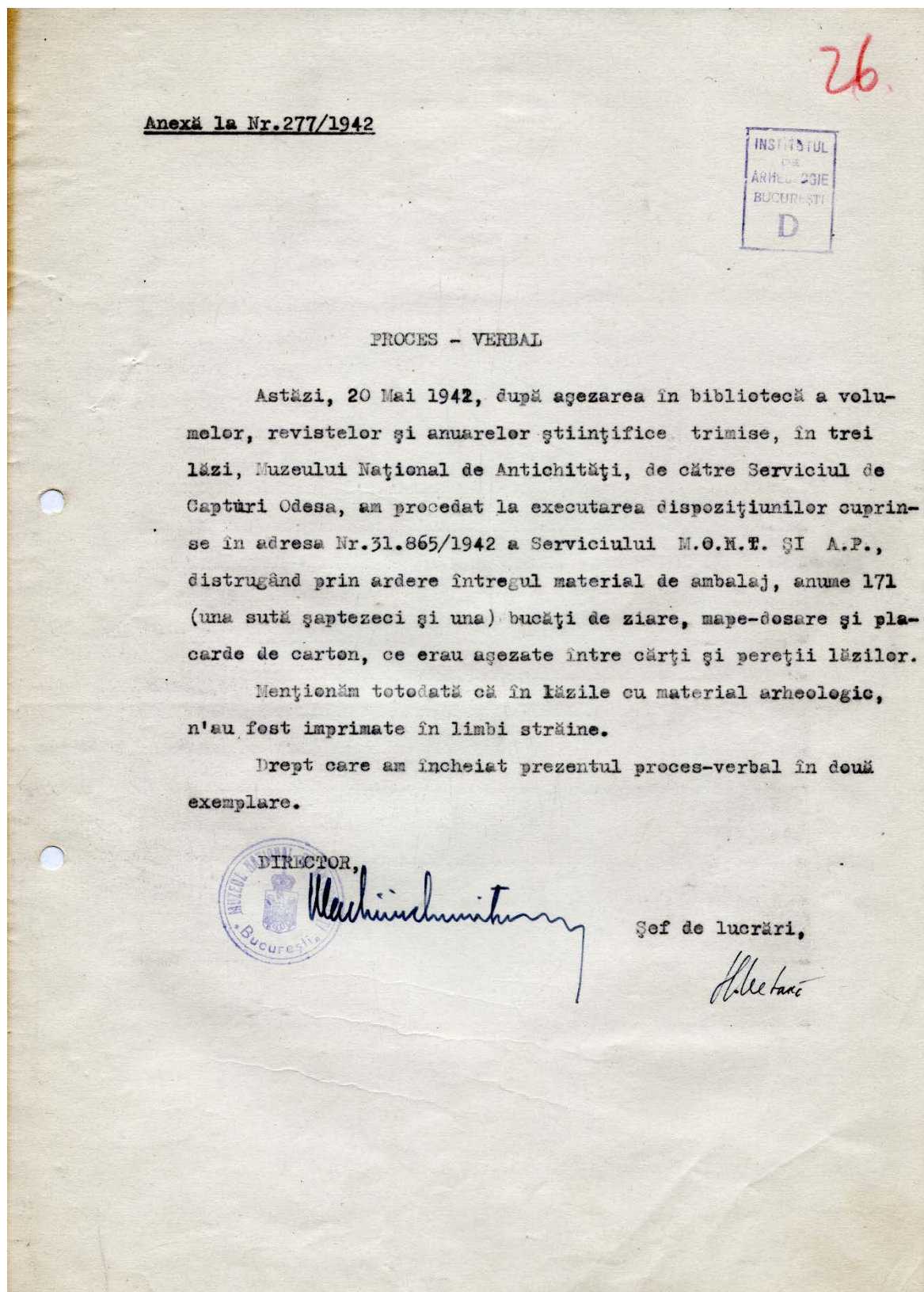

Fig. 14. Document privind ducerea la îndeplinire a ordinului de distrugere a ambalajelor utilizate la împachetarea obiectelor jefuite din Odessa.

Document certifying the fulfilment of the order of destruction of the packaging used to wrap the objects robbed from Odessa.

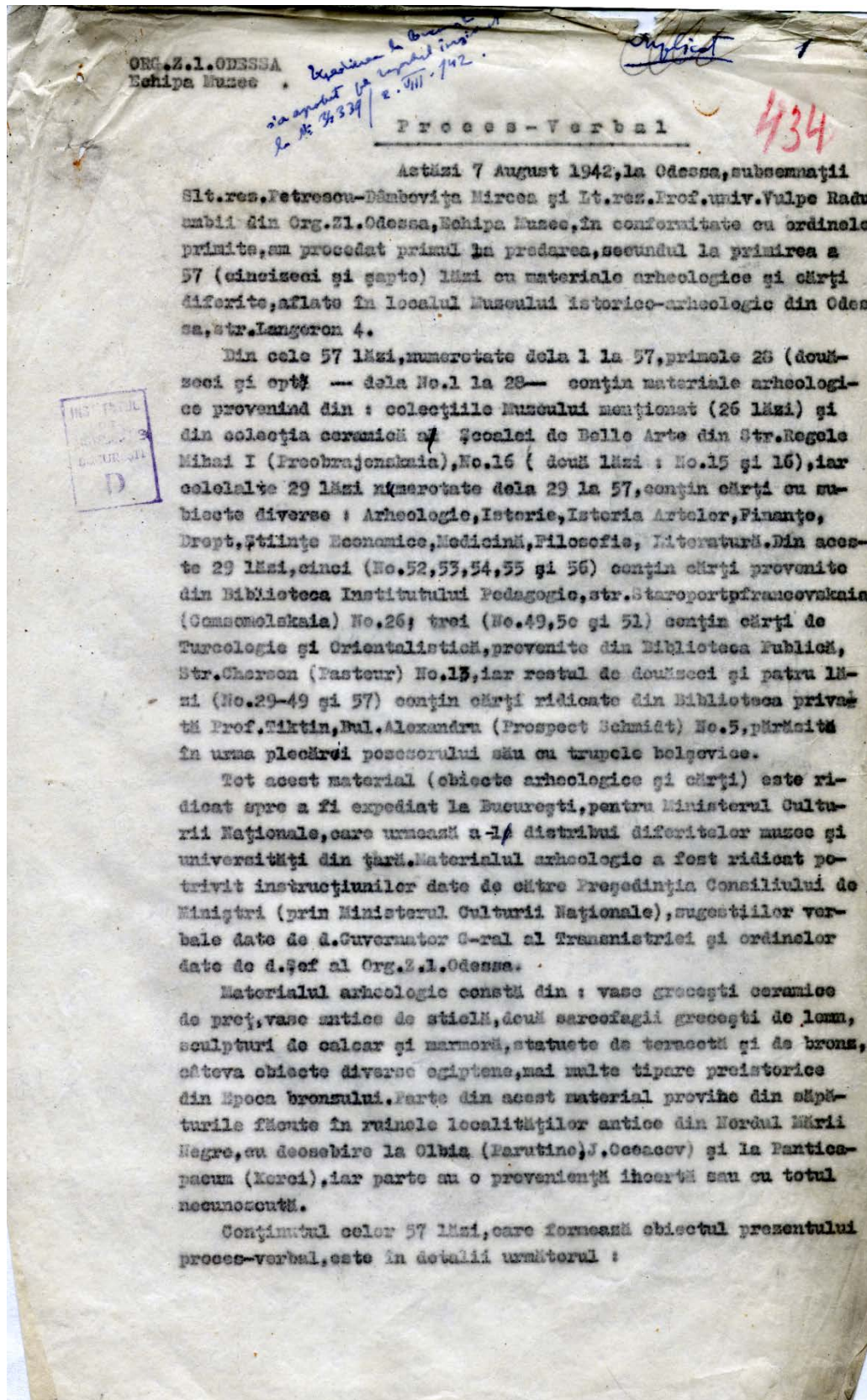

Fig. 15. Document din august 1942 privind transportul în România a unor lăzi cu obiecte arheologice și cărți jefuite din Odessa.

Document from August 1942 concerning the transportation to Romania of boxes with archaeological artefacts and books robbed from Odessa.

435²

L a d a No. 1 .

No.c.	No.Inv	Proveniența	Forma	Evaluarea l e i	Observațiuni
1	III/5332	Olbia	Lecyt	15.000	Figuri negre St. cons.: bună
2	III/2995	"	Vas pan- athenaic	7.000	Fig. negre; puțin spart și lipit.
3	III/8030	"	Lecyt	7.000	Fig. negre; spart și lipit.
4	III/2991	"	Amforă	6.000	Fig. negre; spartă și lipită.
5	III/5757	"	"	15.000	Fig. negre; f. bine conservat.
6	49 222	"	Vas zoo- morf.	10.000	0 ansă lipsă; bine conservat.
7	III/3716	"	Felike	10.000	Fig. roșii; spart și lipit.
8	III/3787	"	Amforă	40.000	Fig. roșii; crăpat mijloc și lipit
				Total lei.....	<u>110.000</u>

L a d a No. 2 .

1	III/5712	Olbia	Krater	50.000	Fig. roșii; f. bine conservat.
2	III/5361	"	"	60.000	Fig. negre; bine conservat.
3	III/3791	"	Amforă	10.000	Fig. roșii; bine conservat.
4	III/5283	"	Vas	15.000	Fig. roșii; ansă spartă și deslip.
5	III/3700	"	Hydrie	5.000	Decor roșu; bine conservat
6	III/3891	"	Vas	20.000	Decor negru; bine conservat.
7	5046	"	Vas	1.000	Decor roșu; bine conservat.
8	III/5916	"	Vas	1.500	Decor alb și ne- gru.
9	III/3858	"	Skyphos	10.000	Bine conservat.
10	III/5645	"	Kylix	30.000	F. bine conservat.
11	5042	"	Cupă ro- diană.	4.000	Decor; spartă și deslipită.
12	IV/843	"	Vas zoo- morf	6.000	0 ansă lipsă.
13	III/5746	"	Vas plat	2.000	Decor roșu. bine conservat.
				Total lei	<u>214.500</u>

L a d a No. 3 .

1	III/3737	"	Amforă	120.000	Fig. negre; spartă și lipită.
2	III/3736	"	Amforă	60.000	Fig. negre, viol. și albe; spartă și li- pită.
				De reportat lei	<u>484.500</u>

Fig. 16. Document ce atestă trimiterea în România, în august 1942, a unor materiale arheologice din afara limitelor României Mari.

Document certifying the sending to Romania, in August 1942, of some archaeological material from beyond the limits of Greater Romania.

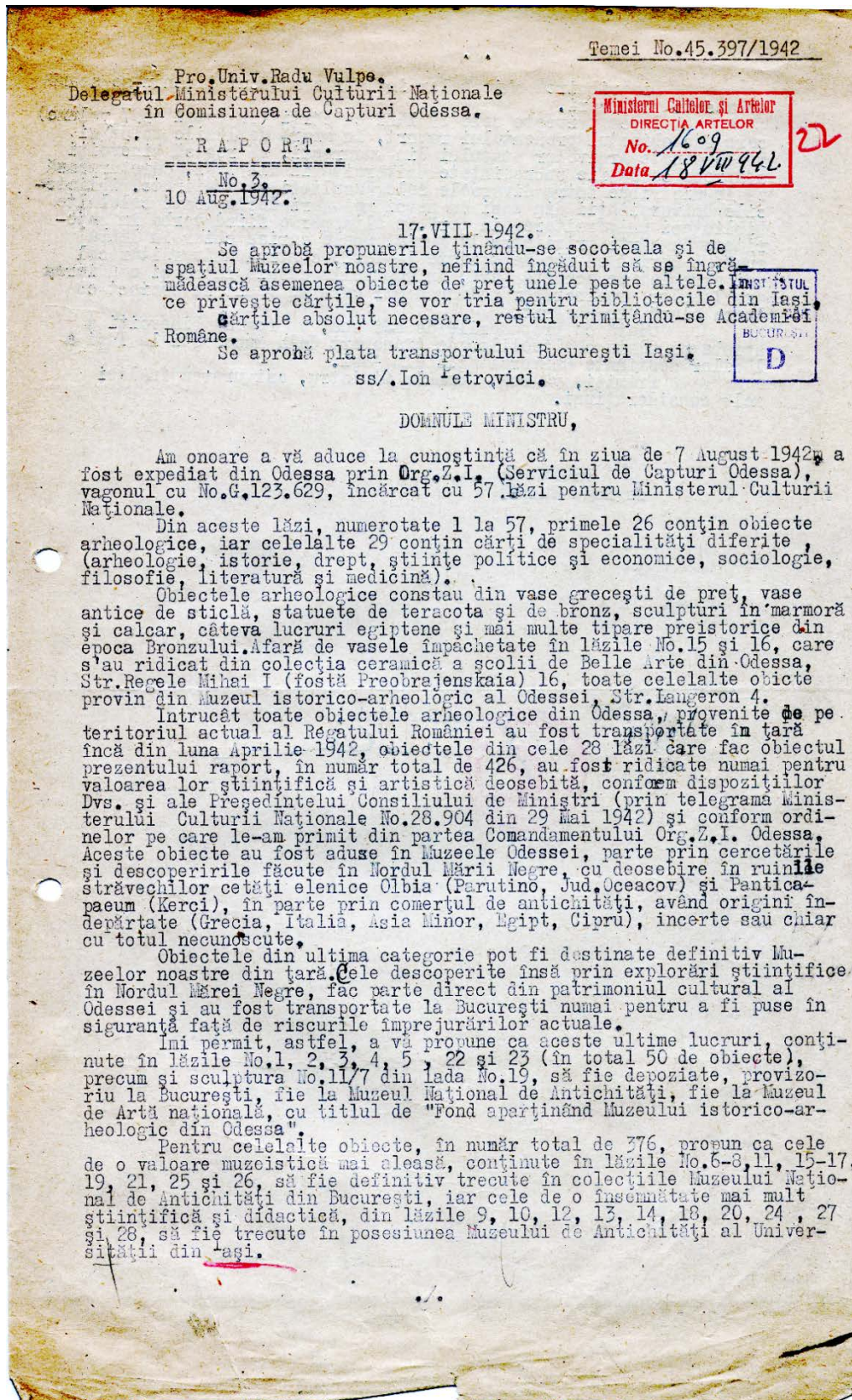

Fig. 17. Document ce conține informații cu privire la categoriile de obiecte arheologice jefuite din Odessa și transportate în România în august 1942.

Document containing information on the categories of archaeological objects robbed from Odessa and transported to Romania in August 1942.

Reg.-hr.
N° 134.

INST. N° 1
ARHEOLOGIE
BUCUREȘTI
D

6

VII.
Dose
Spune
J.C.O.D.

PROCES - VERBAL

Astăzi 25 August 1942, la București, subsemnații Profesor Universitar RADU VULPE, Delegatul Serviciului de Capturi Odessa (Delegația Nr.34339 din 9/8/1942) și al Ministerului Culturii Naționale (Delegația Nr.45618/942, Direcțiunea Artelor), și HARILAU METAIA, Conservator și Director Gărant al Muzeului Național de Antichități din București, am procedat primul la predarea, secundul la primirea a 18 (optăsprezece) lăzi cu materiale arheologice trimise de Serviciul de Capturi Odessa cu vagonul Nr.123629.-

Predarea s'a făcut potrivit indicațiunilor Domnului Ministru al Culturii Naționale (referatul înregistrat la Nr.45397/942 S.S. Cultelor și Artelor).-

Cele optăsprezece lăzi sunt numerotate cu cifrele 1,2,3,4, 5,6,7,8,11,15,16,17,19,21,22,23,25,26.-

Conținutul lor este următorul :

L a d a Nr.1.- (= l. 1 MNA 1943)

Nr.c.	Nr.Inv.	Proveniența	Forma	Evaluarea lei	Observațiuni
1	III/5332	Olbia	Leoyt	15.000	Figuri negre St.cons.: bună
2	III/2995	"	Vas panathenaic	7.000	Fig. negre; puțin spart și lipit.
3	III/8030	"	Leoyt	7.000	Fig. negre; spart și lipit.-
4	III/2991	"	Amforă	6.000	Fig. negre; spartă și lipită.-
5	III/5757	"	"	15.000.	Fig. negre; f. bine conservat.-

./.

De reportat Lei 50.000

Fig. 18. Document ce atestă transportarea la Muzeul Național de Antichități din București a unor lăzi cu materialele arheologice de la Olbia.

Document certifying the transportation to the National Museum of Antiquities in Bucharest of boxes with archaeological material from Olbia.

ROMANIA

(Luni) **Muzeul Național de Antichități**
Intrat la No. 523
din 27. August 1942 (ora 14.)

MINISTERUL INSTRUCTIEI, EDUCATIEI, CULTELOR ȘI ARTELOR
SUBSECRETARIATUL DE STAT AL CULTELOR ȘI ARTELOR
DIRECȚIUNEA ARTELOR

Adresa poștală:
Str. General Berthelot Nr. 28, S. II

Domnului Director al Muzeului
Național de Antichități din
BUCUREȘTI.

Str. Victor Emanuel al III-lea No. 11.

Dosarul și Nr. dv. Data dv. Dosarul și Nr. nostru (a se repeta în răspuns) Data

Reg. - hr. Nr. 134

INSTRUMENTUL DE ARHEOLOGIE BUCUREȘTI

22 AUG. 1942

43.397/942.

Privește:

DOMNULE DIRECTOR,

Avem. onoare a vă aduce la cunoștință că Domnul Ministru al Culturii Naționale și al Cultelor a aprobat propunerile din referatul Domnului Profesor universitar, Radu Vulpe, cu privire la materialul arheologic trimis de Serviciul de capturi Odessa.

Vă înaintăm acest referat, în copie, spre a lua cunoștință de partea care vă interesează.

Materialele din lăzile No. 6-8, 11, 15-17, 19, 21, 25 și 26 vor trece definitiv în colecțiile Muzeului național de Antichități din București.

Materialele din lăzile No. 1-5, 22-23 și piesa No. II/7 din lada No. 19 vor forma provizoriu o colecție aparte cu titlul de "Obiecte aparținând Muzeului istorico-arheologic din Odessa". În cazul că pentru aceste materiale nu se găsește suficient loc de expunere, în localul actual al Muzeului Dvs., urmează să fie expuse în localul Muzeului de Artă Națională din B-dul Regele Mihai I.

Primiți vă rugăm, Domnule Director, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

MINISTRU,

DIRECTOR,

Daleu

P. Lase

C. 33.005. — M. O. — Imprimeria Centrală

Format A 4 (210 x 297).

Fig. 19. Document privind gestionarea materialelor arheologice de la Olbia aduse la Muzeul Național de Antichități din București.
Document on the management of archaeological material from Olbia brought to the National Museum of Antiquities in Bucharest.

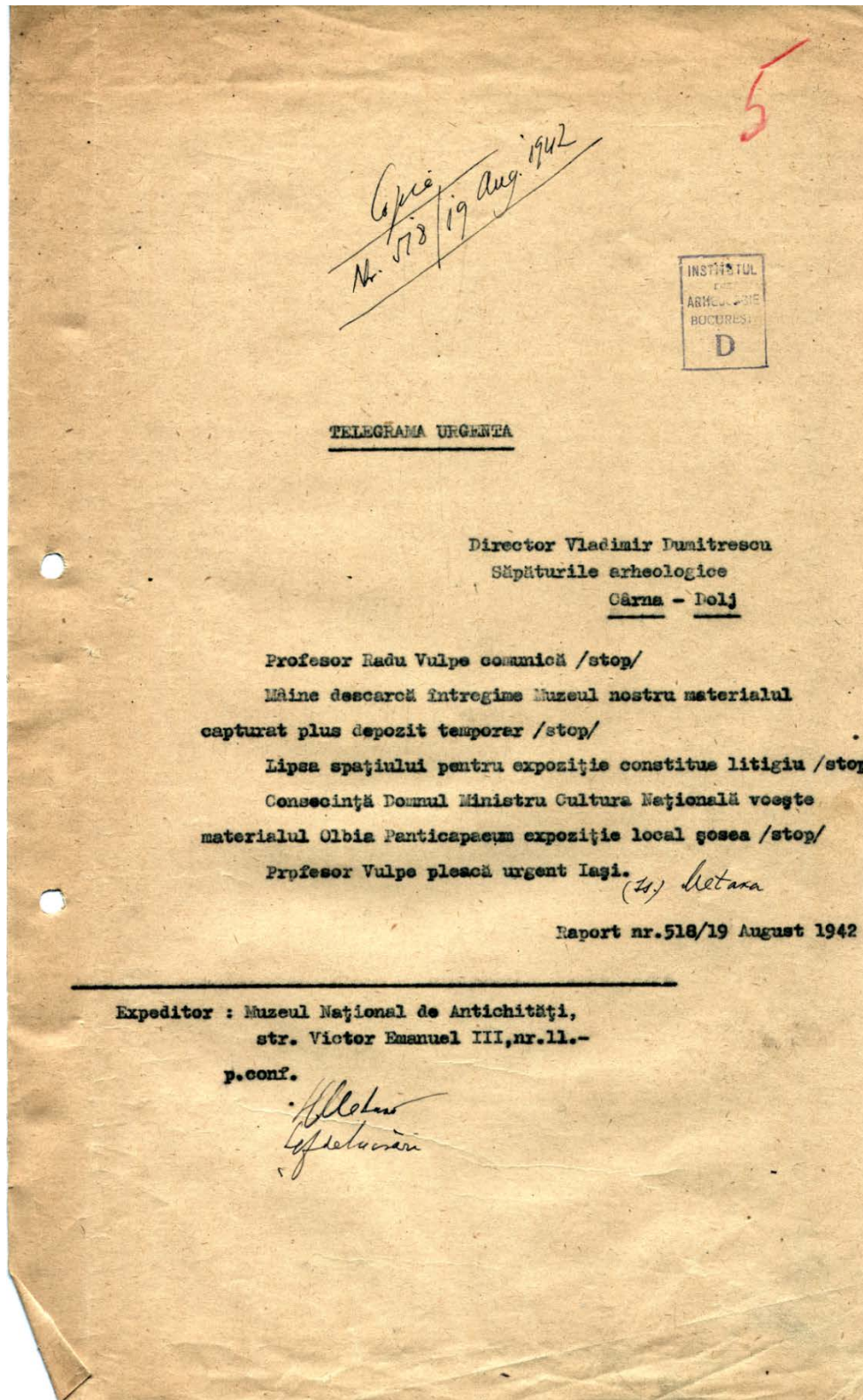

Fig. 20. Document în care este menționată dorința Ministrului Culturii Naționale ca Muzeul Național de Antichități din București să organizeze o expoziție cu materialul arheologic de la Olbia.

Document in which is mentioned the request of the Ministry of National Culture that the National Museum of Antiquities in Bucharest organize an exhibition with the archaeological material from Olbia.

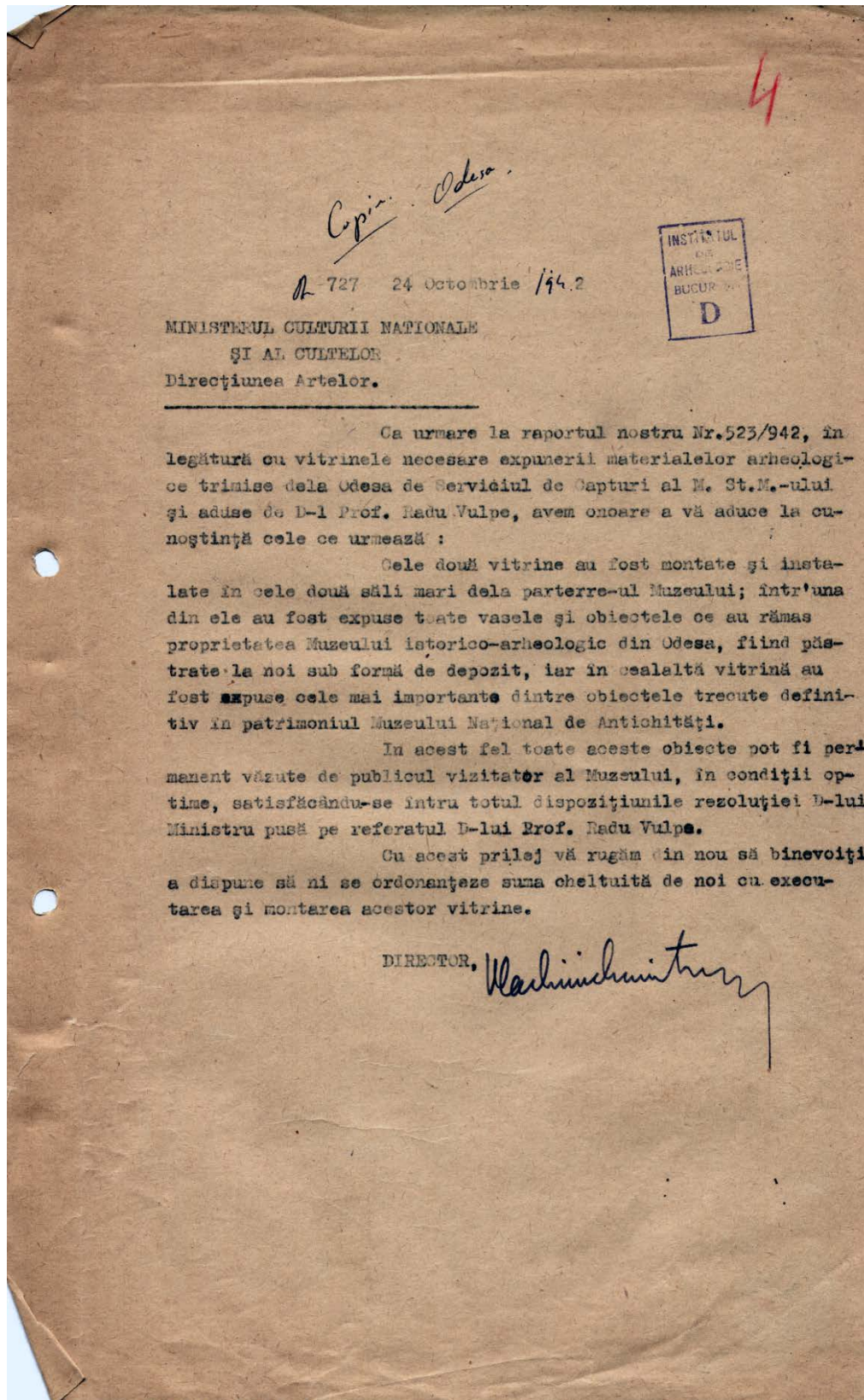

Fig. 21. Document din octombrie 1942 privind realizarea unei expoziții cu materialele arheologice de la Olbia, la Muzeul Național de Antichități din București.

Document from October 1942 concerning the organisation of an exhibition with the archaeological material from Olbia at the National Museum of Antiquities in Bucharest.

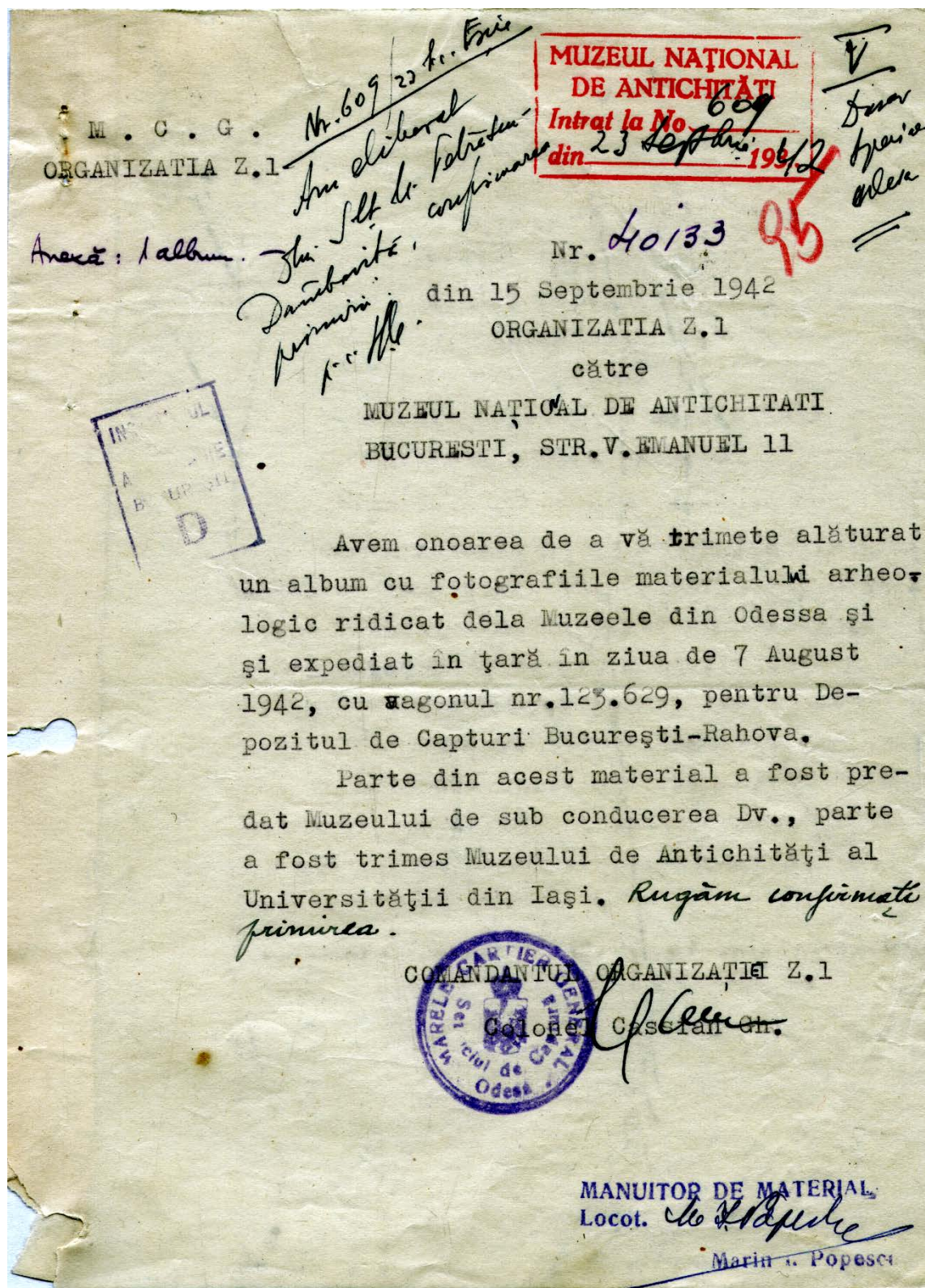

Fig. 22. Document în care este menționată realizarea unui album fotografic cu materialele arheologice jefuite din Odessa și transportate în România în august 1942.

Document mentioning the making of a photographic album with the archaeological material robbed from Odessa and shipped to Romania in August 1942.

216

PROCES - VERBAL

Data 14 (patrusprezece) Septembrie 1942 (una mie nouă sute patruzeci și doi).

Noi Locot.rez. Vulpe Radu, delegat al Serviciului de Capturi Odessa, în baza autorizației Nr.2387 din 13 Septembrie 1942 și dl. Vasile Stefan, prof.pictor, delegatul Guvernământului civil al Transnistriei în baza delegației Nr..... din și în baza aprobării Nr.39756 a Serviciului de Capturi Odessa, am procedat primul la predarea și al doilea la primirea Muzeului istorico-arheologic din Odessa, str.Langeron Nr.4, constând din următorul.

A. Imobile

I N V E N T A R

I. Suprafața totală a terenului
1696 m.p. a lei 500 m.p., total lei 848.000.-

II. Clădiri:

Felul clădirii	Starea	Valoarea pe m.p.	Valoarea totală
Construcția cu parter și etaj înalt: anexe: magazii de scânduri și zidărie, instalații de calorifer, instalație electrică: instalație de apă numai în curte.	Struncinată de bombardament fără a fi atinsă de proiectile direct: parterul și acoperișul reparate de SCOD: geamurile reparate: zidurile etajului rămân a fi reparate.	Clădire 3500 lei pe m.p.	Clădire: 4.571.000. lei, total (cu avere și instalație de calorifer electrică și apă) 5.020.000 lei.
Total valoarea clădirilor			5.020.000.-lei
Total valoarea imobiliară			5.868.000.-lei

Schița de plan sau schema terenului și clădirilor:

./.

Fig. 23. Document privind schimbarea conducerii gestiunii Muzeului Istoric-Arheologic din Odessa.

Document on the changing of the management of the Historical and Archaeological Museum in Odessa.

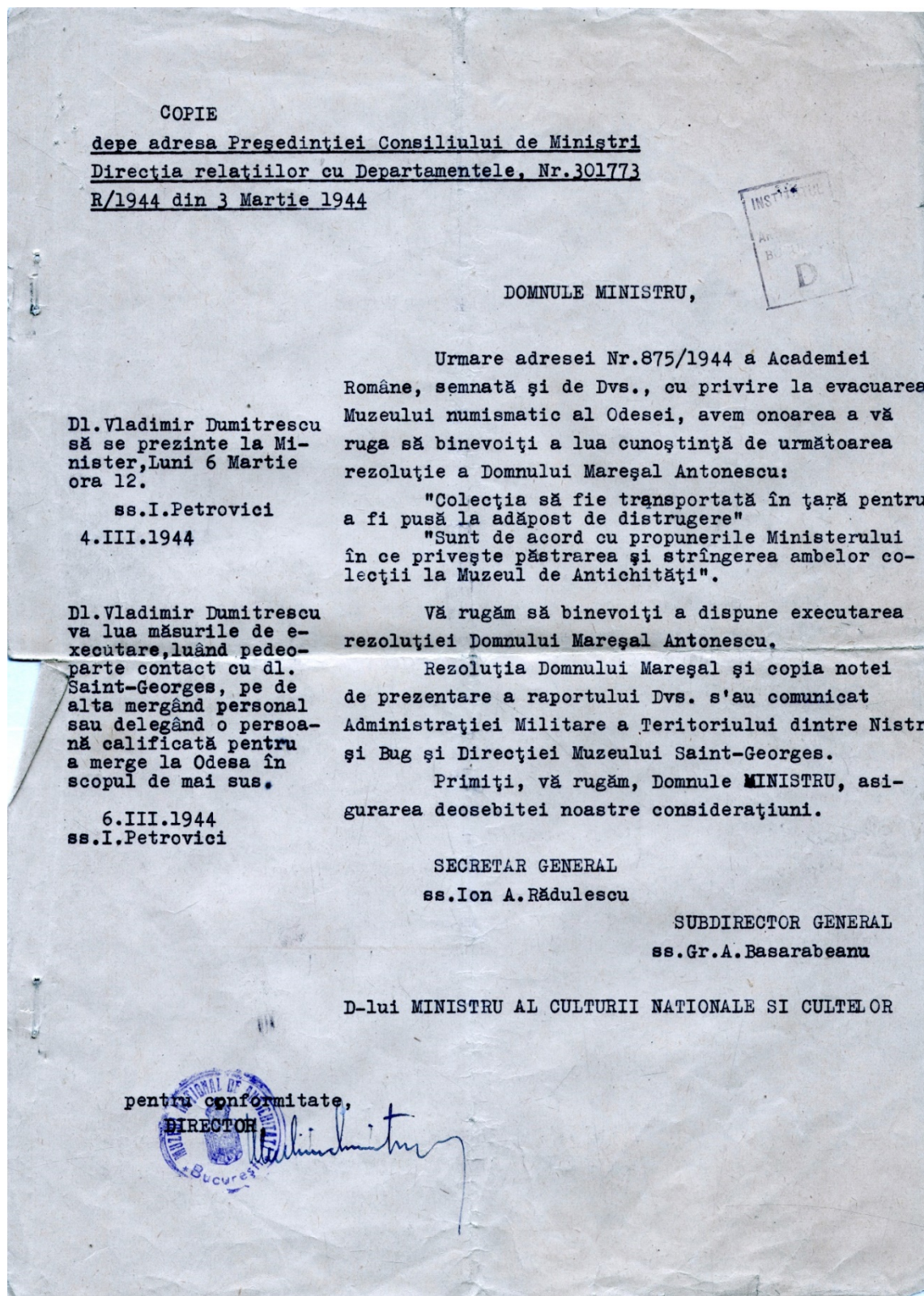

Fig. 24. Document privind ordinul mareșalului Antonescu, din martie 1944, de evacuare a colecțiilor Cabinetului Numismatic al Muzeului Istorico-Arheologic din Odessa și de aducere a acestora în România, la Muzeul Național de Antichități din București.

Document referring to Marshal Antonescu's order from March 1944, evacuation of the collections of the Numismatic Cabinet of the Historical-Archaeological Museum in Odessa and their shipping to Romania, to the National Museum of Antiquities in Bucharest.

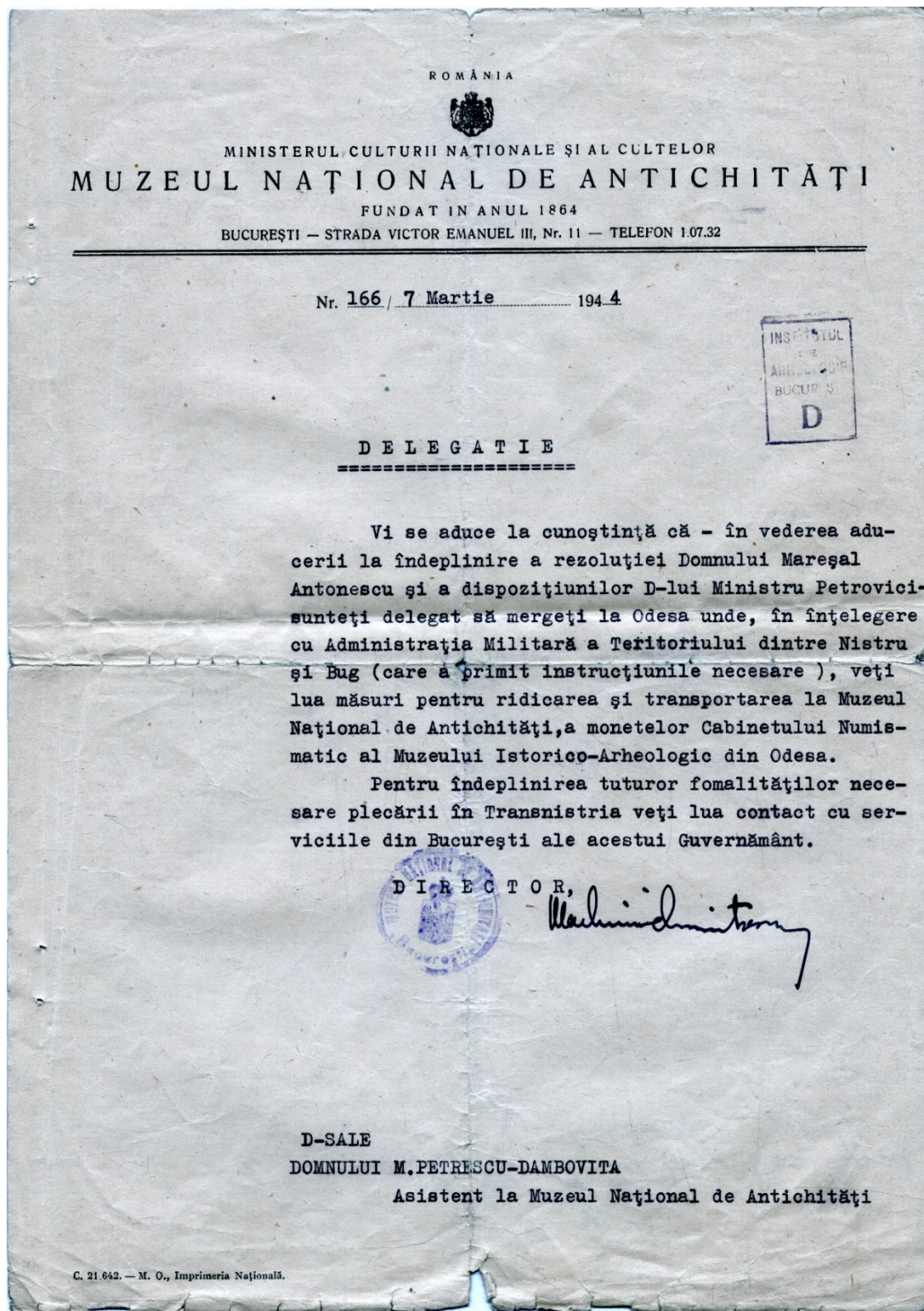

Fig. 25. Document privind însărcinarea lui M. Petrescu-Dîmbovița cu evacuarea colecțiilor Cabinetului Numismatic al Muzeului Istorico-Arheologic din Odessa și cu aducerea acestora în România, la Muzeul Național de Antichități din București.

Document concerning the commissioning of M. Petrescu-Dîmbovița to evict the collections of the Numismatic Cabinet of the Historical-Archaeological Museum in Odessa and bring them to Romania, to the National Museum of Antiquities in Bucharest.